

ΤΑ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΙΜΗΣ ΤΩΝ ΘΡΟΝΩΝ ΡΩΜΗΣ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝ. ΜΠΟΥΜΗ

Έντετ. Έφηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἰσαγωγικά.

Μὲ τὴν δύσιν τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν χιλιετηρίδος καὶ τὴν ἀνατολὴν τῆς τρίτης θέλουν πολλοὶ νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ τέλος τῆς Δευτέρας περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς διηρημένης Χριστιανοσύνης, καὶ τὴν ἐναρξιν τῆς Τρίτης περιόδου αὐτῆς, τὴν περίοδον τῆς ἡνωμένης Χριστιανοσύνης. Τοῦτο βεβαίως ὑποστηρίζουν, ὅτι πρέπει νὰ συνοδεύεται μὲ ὠρισμένα σημεῖα, ἢ ἄλλως, ὅτι πρέπει νὰ προσδιορίζεται, νὰ καθορίζεται ἀπὸ ὠρισμένα στοιχεῖα (προϋποθέσεις καὶ συνθήκας). Μία — ἢ μᾶλλον καὶ σπουδαιότερα — ἐκ τῶν προϋποθέσεων αὐτῶν θὰ εἶναι, ὅπως λέγουν ἢ θέλουν¹, καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν κανονικὴν τάξιν² τῆς Πρώτης περιόδου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλως τε εἶναι φυσικὸν νὰ τίθεται τοῦτο ὡς ἡ σπουδαιότερα προϋποθέσεις καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ τάξις αὕτη ἡκολουθεῖτο τότε, κατὰ τὴν Α' περίοδον, ὑπὸ τῆς μιᾶς, τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας³ καὶ ἀπετέλει τὴν βᾶσιν καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἐνότητος ὅλων τῶν χριστιανῶν. Πέρα δὲ τούτου φαίνεται, ὅτι αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, αὕτη ἡ βᾶσις καὶ ἡ τάσις, εἶναι καὶ ἡ πλέον ὀρθὴ καὶ ἡ πλέον κανονικὴ. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι νομίζομεν, ὅτι ἡ θέσις αὕτη,

1. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖον διατυπῶνται εἰς τὰς ἀρχάς, τὰς προθέσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν διαφόρων διεκκλησιαστικῶν καὶ οἰκουμενικῶν ἐγκυκλίων, ἐπαφῶν, διασκέψεων, ἐνεργειῶν κτλ.

2. Ἡ ἄλλως: «Εἰς τὸ ἀρχαῖον δογματικὸν καὶ διοικητικὸν καθεστῶς» ἢ «εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων». Πρβλ. τὴν Ἀπάντησιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1895 πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα τὸν ΙΓ', ἐν Ἰω. Κ α ρ μ ῆ ρ η, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Β', τόμ. Β', Graz-Austria 1968, σελ. 936 (1022) καὶ 942 (1028). Πρβλ. καὶ Γ. Φ λ ω ρ ό φ σ κ υ-Μτφρ. Ἰ. Κ. Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ, *Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ. Μία ὁρθόδοξος ἐρμηνεία τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 124 ἐξ., ὡς καὶ Π α ν. Μ π ο ύ μ η, *Συνέπειαι τῆς ἄρσεως τῶν ἀναθεμάτων Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως*, Ἀθῆναι 1976, σελ. 124 ἐξ.

3. Βεβαίως ὡς αὕτη ἐξεφράζετο εἰς Οἰκουμενικάς Συνόδους, καὶ ὅχι εἰς μεμονωμένας ομάδας ἢ προσωπικάς γνώμας.

εκτός τῆς λογικῆς ἀκολουθίας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει, ἔχει ἔρεισμα καὶ εἰς τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μας, τοὺς κανόνες τῆς Μῆτρ, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Καταφεύγομεν δὲ εἰς τοὺς κανόνες αὐτοὺς ὅχι μόνον λόγῳ τῆς εἰδικότητός μας ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ κανόνες αὐτοὶ κέκτληται τὴν θείαν ἐπιστάσιν¹, εἶναι ἀλάθητοι², καὶ ἐπομένως πᾶν ὅ,τι ὑποδεικνύουν ὀφείλει νὰ εἶναι ὀρθόν. Πάντως, διὰ τῆς προσφυγῆς αὐτῆς θὰ ἐλέγξωμεν δι' ἄλλην μίαν φορὰν καὶ ἐν τοῖς πράγμασι, ἐὰν ὄντως τὸ κανονικὸν εἶναι καὶ τὸ ὀρθόν, ὡς ἐδηλώθη ἀνωτέρω δι' ἄλλων λέξεων. Τέλος δὲ καταφεύγομεν καὶ διὰ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ κανόνες αὐτοὶ ἔχουν ἀπόλυτον καὶ καθολικὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν κύρος καὶ ἄρα εἶναι δυνατόν τὸ μήνυμα αὐτῶν νὰ γίνῃ ὑπὸ πάντων ἀποδεκτόν.

Τὰς ἀνωτέρω, λοιπόν, θέσεις θὰ ἐρευνήσωμεν καὶ θὰ ἐλέγξωμεν εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην ἰδίᾳ βάσει τοῦ γ' κανόνος τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τιμηθείσης Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὡς καὶ διὰ τῶν κανόνων κη' τῆς Δ' καὶ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν, ἐρμηνεύουν καὶ διαφωτίζουν αὐτόν.

Πρὶν ἢ ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν τῶν κανόνων, ἃς ἐπιτραπῇ νὰ ἐνημερώσωμεν προκαταβολικῶς τὸν ἀγαπητὸν ἀναγνώστην δι' ὠρισμένα φαινόμενα, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὰς προϋποθέσεις, τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν μέθοδον τῆς παρούσης ἐρεῦνης. Ἦτοι:

α) Πολλάκις ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἔχομεν υἱοθετήσῃ θεωρητικῶς μίαν ἄποψιν, ἣ ἔχομεν προσδεθῇ καὶ συσχετισθῇ βιωματικῶς μὲ αὐτήν, θεωροῦμεν παράδοξον, ἂν μὴ καὶ παράλογον, μίαν ἄλλην θεώρησιν ἢ μίαν ἀντίθετον πρὸς αὐτὴν ἐκδοχὴν. Ἡ τοιαύτη ὅμως «συντηρητικὴ»³ ἀντιμετώ-

1. Πρβλ. τὸν α' καν. τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου ἐν Ράλλη - Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Β', Ἀθήνησι 1852, σελ. 556, ὡς καὶ τὰς ἐργασίας τῶν Κων. Μουσουλμαν. Τῶν αἰώνων κύρος τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήνησι 1972, σελ. 61-62, τοῦ αὐτοῦ, *Οἱ ἱεροὶ κανόνες «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα» τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήνησι 1972, σελ. 9, καὶ Βλ. Φειδᾶ, *Ἱστορικокανονικαὶ καὶ Ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν κανόνων*, Ἀθήνησι 1972, σελ. 44.

2. Εἶναι δὲ ἐπόμενον οἱ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθέντες κανόνες νὰ εἶναι ἀλάθητοι καὶ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: Διότι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ὡς ἀποτελοῦσαι τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία «εἶναι στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3, 15), εἶναι ἀλάθητοι. Πρβλ. Παν. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', Ἀθήνησι 1959, σελ. 402, Ἀνδρ. Θεοδώρου, *Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἐν Ἀθήναις 1961, σελ. 238, Ἰω. Καρμίρη, *Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία*, Ἀθήνησι 1973, σελ. 638, 685 ἐξ., καὶ Παν. Μπούμη, *Τὸ κύρος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἱερῶν κανόνων*, Ἀθήνησι 1975, σελ. 12 καὶ 29.

3. Ὡς μὴ λησμονώμεν, ὅτι πρέπει νὰ γίνεταί σαφὴς διάκρισις μεταξὺ μιᾶς ἐσφαλμένης συντηρητικῆς τάσεως καὶ ἐνὸς ὀρθοῦ παραδοσιακοῦ πνεύματος. Ἡ διατήρησις μιᾶς ἐσφαλμένης ἀπόψεως καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς αὐτὴν δὲν εἶναι ὀρθόδοξος παραδοσιακὴ γραμμὴ. «Πιστότης εἰς τὴν παράδοσιν οὐδὲν σημαίνει ἰσχυρογνώμονα πιστότητα εἰς τὸ παρελ-

πισις τῶν πραγμάτων εἶναι ἐσφαλμένη, ἀντεπιστημονική καὶ ἀντιπαραδοσιακή. Θεμελιώδης προϋπόθεσις τῆς ὀρθῆς πίστεως ἢ γνώσεως καὶ προόδου εἶναι καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς καλῆς διαθέσεως, ὅπως ἀκούσωμεν ἢ καὶ ἀποδεχθῶμεν καὶ τὴν «ξένην» γνώμην. Διότι καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ ὑποψιασθῇ τις διαφορετικὴν τοποθέτησιν ἢ νὰ περιμένη ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν δι' ἐν ζήτημα, ὑποκρύπτεται πολλάκις πλοῦτος καὶ σοφία καὶ ἀλήθεια καὶ ἀποκάλυψις Θεοῦ. Ἄλλως τε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τηρῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν τακτικὴν, ὑπακούοντες οὕτω καὶ εἰς τὴν προτροπὴν τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε» (Α' Θεσ. 5,21).

β) Παρ' ὅλον ὅτι οἱ κανόνες κη' τῆς Δ' καὶ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου δηλοῦν, ὅτι ἀκολουθοῦν καὶ ἀνανεοῦν τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ὅμως πολλοί, ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν παλαιότερων βυζαντινῶν ἐρμηνευτῶν, ἐμφανίζουσιν αὐτοὺς ὡς μὴ συμφωνοῦντας μεταξὺ των. Ὡς εἶναι δὲ φυσικόν, οἱ ἐν λόγῳ ἐρμηνεύονται ἐν συνεχείᾳ ἐμφανίζουσιν καὶ ἑαυτοὺς ὡς μὴ συμφωνοῦντας μεταξὺ των. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο ὀφείλεται καὶ εἰς τὴν διάφορον ὑπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἐκτίμησιν τοῦ κειμένου τῶν ἐν λόγῳ κανόνων. Διὰ τὴν καλλιτέραν, λοιπόν, καὶ πληρεστέραν ἐξομάλυνσιν τῶν διαφωνιῶν καὶ «διαφορῶν» αὐτῶν ἃς συγχωρηθῇ καὶ εἰς ἡμᾶς ἢ ἐν συνεχείᾳ δαψιλῆς πως παράθεσις, ἀντιπαράθεσις καὶ ἐξέτασις ἀφ' ἐνὸς μὲν τῶν ἀνωτέρω κανόνων, ἀφ' ἐτέρου δὲ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐν λόγῳ κανονολόγων.

γ) Μία ἄλλη τέλος ἀρχή, τὴν ὁποίαν ἐθέσαμεν διὰ τὴν συντομωτέραν καὶ εὐχερεστέραν διαλεύκανσιν τοῦ θέματος καὶ διὰ τὸν περιορισμὸν ἐν τινι μέτρῳ τῆς ἐκτάσεως τῆς παρουσίας μελέτης, εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς: Νὰ μὴ ἀσχοληθῶμεν ἀναλυτικῶς ἢ διεξοδικῶς μὲ τὸ ποῖαν ἔννοιαν ἔχουν ἢ τί περιλαμβάνουν οἱ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω χρησιμοποιούμενοι ὅροι «πρεσβεῖα», ἢ «πρεσβεῖα τιμῆς», ἢ «πρεσβεῖα ἐξουσίας» — ἄλλως τε ἤδη ἀρκετὰ ἐπ' αὐτῶν ἔχουν γραφῇ² —,

θὸν τῆς Ἐκκλησίας» (Γ. Φ λ ω ρ ό σ κ υ - Μτφρ. Ἰ. Κ. Παπαδοπούλου, *Τὸ σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ*, σελ. 68), εἰς τὸ οἰονδήποτε παρελθόν, ἤτοι καὶ εἰς τὸ ἐσφαλμένον. Πιστότης εἰς τὴν παράδοσιν «εἶναι μᾶλλον πιστότης εἰς τὸ ἀποστολικὸν μήνυμα» (α ὕ τ ό θ ι) καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀλήθειαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ, χρειάζεται καὶ ἡ ἀπόρριψις μιᾶς ἐσφαλμένης ἐρμηνείας καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὀρθῆς. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν παραδοσιακὸς δὲν εἶναι μόνον ὁ συντηρῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ συντελὼν εἰς τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν καὶ κατανόησιν αὐτῆς.

1. Πρβλ. τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν Πατέρων περὶ τοῦ («ε κ ρ υ μ μ έ ν ο υ ἢ ἀ π ο θ έ τ ο υ κ ά λ λ ο υ ς π ο ὐ ὑ π ά ρ χ ε ι π ί σ τ η, κ ά τ ω ἢ π έ ρ α ἀ π ό τ ό γ ρ ά μ μ α τ ῆ ς Γ ρ α φ ῆ ς» (Σ τ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία*, τόμ. Α', Ἀθήνα 1977, σελ. 38).

2. Πρβλ. Δ ο σ ι θ έ ο υ, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, ἢ Δωδεκάβιβλος Δοσιθέου*, Βιβλία Γ' καὶ Δ', Θεσσαλονίκη 1982 (ἐκ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ 1715), σελ. 359, Γ. Ρ ά λ λ η - Μ. Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 128 ἐξ., 169 ἐξ., 280 ἐξ., καὶ τόμ. ΣΤ', σελ. 253 ἐξ., Β λ. Φ ε ι δ ᾱ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν*, Ἀθήνα 1969, σελ. 18 ἐξ.

ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῶμεν μόνον τόσον, ὅσον θὰ εἶναι ἀπαραίτητον, διὰ νὰ διευκρινισθοῦν καὶ ἐναρμονισθοῦν αἱ ἀνωτέρω θεωρούμεναι ὡς διαφωνίαι.

Ἄς διακόψωμεν ὅμως τὴν διατύπωσιν τῶν ἐν λόγῳ μεθοδολογικῶν προσημειώσεων, καὶ ἄς ἀρχίσωμεν τὴν ἔρευναν τῶν ἱερῶν κανόνων, διὰ νὰ ἀναζητήσωμεν τὸ μῆνυμα αὐτῶν, παραθέτοντες κατὰ πρῶτον τὸ κείμενον ἐκάστου ἐξ αὐτῶν.

καὶ 303 ἐξ., Μ. Πέτροβιτς, *Ὁ νομοκάνων εἰς ΙΔ' τίτλους καὶ οἱ βυζαντινοὶ σχολιασταί*, Ἀθῆναι 1970, σελ. 178 ἐξ., Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξιμου, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 101 ἐξ., 145 ἐξ. καὶ δὴ καὶ 211 ἐξ., ὡς καὶ τὰς εἰς τὰ ἀνωτέρω βιβλία ἀναφερομένης παραπομπάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

(Θέσις τοῦ προβλήματος)

1. 'Ο γ' κανὼν τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου.

'Ο πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ἦτοι ὁ γ' τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ὀρίζει: «Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην»¹.

Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου διαπιστοῦμεν, ὅτι εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης ἀναγνωρίζονται πρεσβεῖα τιμῆς, πρωτεῖα². Τοῦτο δέ, ὅπως εὐχερῶς ἀντιλαμβάνεται τις, ἔνεκα τῆς ἀρχαιότητος τῆς πόλεως, τ.ἐ. «διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν παλαιὰν Ρώμην». Βεβαίως, ἡ τιμὴ αὐτή, ὅπως σαφῶς φαίνεται, δὲν ἀποδίδεται διὰ πρώτην φορὰν τώρα. Γεγονὸς ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ τιμὴ λαμβάνει διὰ τοῦ κανόνος τούτου ἐν εἶδος νομικῆς ἐπικυρώσεως καὶ ἐπομένως νομίμου ἀπαιτήσεως καὶ διεκδικήσεως ἐκ μέρους τοῦ κατέχοντος τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ἐπίσης εἰς τὸν κανόνα τοῦτον παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἀποδιδόμενη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης τιμὴ ἔχει ἤδη παγιωθῇ καὶ λαμβάνεται πλέον ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἀπόδοσιν πρεσβείων τιμῆς καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ν. Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Περαιτέρω, ὁ κανὼν οὗτος ἀποφεύγει νὰ ἀπονεύμῃ — τοῦλάχιστον ἐμφανῶς — ἐξαιρετικὴν τινα νομικὴν δικαιοδοσίαν, «πρεσβεῖα ἐξουσίας», τόσον εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης. Ἀπλῶς ἐμφανίζεται, ὅτι πρόκειται περὶ πρεσβείων τιμῆς³.

Ἡ ἐντύπωσις αὐτὴ ἐνισχύεται, ἐὰν συγκρίνωμεν τὸν κανόνα τοῦτον

1. Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 173.

2. «Πρεσβεῖα τιμῆς, ἦτοι τὰ πρωτεῖα, ἢ τὸ ἐξαιρετόν» (Ἰ. Ζωναρᾶς, ἐν Ράλλη - Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 173). «Πρόκειται περὶ πρεσβείων τιμῆς, περὶ πρωτοκαθεδρίας, περὶ σειρᾶς — ὅπως θὰ ἐκφρασθῇ ἡ νεωτέρα ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα — συνταγματικῶς, εἰς τὸ ὅποιον ἡ Ἐκκλησία τῆς νέας Ρώμης καταλαμβάνει τὴν δευτέραν θέσιν» (Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1953, σελ. 160).

3. Πρβλ. Ἰω. Μάγεντορφ, *Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ρώμης ἐν τῇ κανονικῇ παραδόσει τῶν πρώτων αἰώνων*, ἐν «Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ», τόμ. Γ', στ. 709.

ἄφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὸν β' καν. τῆς αὐτῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, ἄφ' ἐτέρου δὲ πρὸς τὸν στ' καν. τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου.

Ὁ β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου λέγει: «Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγγέειν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνην διοικεῖν· φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείῳ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσιανὴν μόνον διοικεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θράκης τὰ τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν. Ἀκλήτους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονία, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνας, εὐδην ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὠρισμένα. Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων»¹. Ὁ δὲ στ' καν. τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ καὶ ὁ ἀμέσως προηγούμενος ἐκτιθέμενος β' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου, θεσπίζει: «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ρώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις»².

Ὁ ὑπὸ ἐξέτασιν, λοιπόν, γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου τονίζει ἰδιαιτέρως τὰ πρεσβεῖα τιμῆς, ἥτοι τὸ ἐξαίρετον τῶν ἐπισκόπων Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Περαιτέρω θὰ ἡδυνάμεθα βεβαίως νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος προβάλλει τὴν τιμητικὴν διάκρισιν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ὅποια ὅμως δὲν ἔχει γεωγραφικὰ ὅρια, καθ' ὃν τρόπον δὲν ὑπάρχουν γεωγραφικὰ ὅρια εἰς τὴν τιμητικὴν διάκρισιν τοῦ ἐπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, ἢ ὅποια καὶ θεωρεῖται ὡς πρότυπον τῆς τιμῆς τῆς Νέας Ρώμης. Ὅπως δηλ. ὁ στ' καν. τῆς Νικαίας εἶχε τὴν Ρώμην ὡς πρότυπον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ περισσοτέρων πολιτικῶν διοικήσεων, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου ἔχει τὴν Ρώμην ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν τοῦ θρόνου τῆς πρωτεύουσας, ἢ ὅποια ἀπενέμετο ἀνεξαρτήτως τῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς αὐτοκρατορίας³.

1. Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 169-170.

2. Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 128.

3. Πρβλ. Ἰω. Μάγντορφ, *Τὸ πρωτεύον*, στ. 710, καὶ Μητροπολίτου Σάρδεων Μ. Αἰμίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 225.

Πέρα τούτων, θὰ ἡδύνατό τις νὰ προσθέσῃ, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος, ὡς λέγει καὶ ὁ π. Ἰω. Μάγεντορφ, θραύει ἐκδήλως τὸν παραλληλισμὸν καὶ τὸν μόνιμον συσχετισμὸν μεταξὺ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δομῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ὁργανώσεως. Δὲν ἀξιῶναι δηλονότι νὰ εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης (ἐδῶ· τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ὁ πρῶτος τῶν ἐπισκόπων, ὅπως ἐπίσης δὲν παύει νὰ ὑφίσταται τὸ πρωτεῖον τιμῆς (ἐδῶ· εἰς τὸν Ρώμης) ἅμα τῇ μεταθέσει τῆς πρωτευούσης ἢ τῇ καταλήψει αὐτῆς ὑπὸ ἐχθρῶν. Διὸ καὶ δὲν ἐμποδίζει τὴν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἄσκησιν τῆς ἀνεγνωρισμένης εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης τιμῆς¹, ὅχι ἐξουσίας.

Ὡσαύτως οὐχὶ μικρότερας — ἰδίᾳ σήμερον — σημασίας διὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν χῶρον εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ κανόνος τούτου μνημόνευσις καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προβολὴ καὶ ἀπόδοσις ἰδιαιτέρας τιμῆς μόνον μεταξὺ τῶν δύο θρόνων, Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο, νομίζομεν, δὲν εἶναι τυχαῖον. Ἰσως προοιωνίζει ὠρισμένας ἱστορικὰς ἐξελίξεις εἰς τὴν πορείαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἡ σημασία τούτου θὰ φανῇ σαφέστερον εἰς τὰς ἐν συνεχείᾳ παραγράφους.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο τῆς προβολῆς τῶν δύο θρόνων λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς προθέσεως «μετὰ» («μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον») καὶ ἡ σχετικὴ περὶ τὴν ἔννοιαν αὐτῆς προβληματολογία καὶ διαφωνία μεταξὺ τῶν κανονολόγων. Πολλοὶ τουτέστι κανονολόγοι ἐδέχθησαν, ὅτι ἡ νέα Ρώμη, ἡ Κωνσταντινούπολις, διὰ τοῦ κανόνος τούτου ἤρχισε νὰ ἀπολαύῃ τῆς αὐτῆς τιμῆς πρὸς τὴν παλαιὰν Ρώμην, ἐπεὶδὴ κατέλαβε μετὰ τὴν Ρώμην, ἥτοι μεταγενεστέρας, τὴν θέσιν τῆς πρωτευούσης τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἄλλοι πάλιν διαφοροτρόπως ἐρμηνεύοντες τὴν λέξιν «μετὰ» ἔλεγον, ὅτι τοῦτο δὲν σημαίνει τὸ μεταγενέστερον, ἀλλὰ τὴν δευτέραν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀκολουθοῦσαν εἰς τὴν σειράν τῶν πρεσβείων τιμῆς τὴν παλαιὰν Ρώμην.

Ἡ διαμάχη αὕτῃ ἤρχισεν ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἦδη ὁ μέγας βυζαντινὸς κανονολόγος Ἰωάννης Ζωναρᾶς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «τινὲς μὲν οὖν τὴν, μετὰ, πρόθεσιν, οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς δηλοῦν, νενοήκασιν, ἀλλὰ τὸ μετάχρονον τῆς ταύτης (τῆς Κωνσταντινουπόλεως) συστάσεως», διότι «παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ μεγάλη αὕτη ᾠκοδομήθη πόλις, καὶ εἰς ὄνομα ἐπεκλήθη ἐκείνου, καὶ Νέα ὠνομάσθη Ρώμη· διὸ τὴν πρόθεσιν τὴν, μετὰ, ἔνιοι τοῦ χρόνου δηλωτικὴν ἔφασαν εἶναι, καὶ οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς πρὸς τὴν πρεσβυτέραν Ρώμην. Χρῶνται δὲ πρὸς κατασκευὴν τοῦ οἰκείου λόγου τῷ εἰκοστῷ ὁγδόῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, μεμνημένῳ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος, ἐπάγοντι δέ, ὅτι, Καὶ ἡμεῖς τὰ αὐτὰ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως,

1. Πρβλ. Ἰω. Μάγεντορφ, *Τὸ πρωτεῖον*, στ. 710.

Νέας Ρώμης»¹. Ὡσαύτως καὶ ὁ ἕτερος μέγας ἐρμηνευτὴς τῶν κανόνων Θεόδωρος ὁ Βαλασαμὸν ἐπικυρῶν τὴν ἀνωτέρω πληροφορίαν λέγει τὰ ἐξῆς: «Τινὲς τήν, μετὰ, πρόθεσιν, οὐχ ὑποβιβασμὸν τῆς τιμῆς νενοήκασιν, ἀλλ' ἐξέλαβοντο αὐτὴν εἰς τὸ μετὰ χρόνον μόνον, χρώμενοι, πρὸς συγκρότησιν τοῦ λόγου αὐτῶν, καὶ τῷ κη' κανόνι τῆς δ' συνόδου, λέγοντι· τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ ἔχειν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, δεύτερον μετ' ἐκείνων ὑπάρχοντα»².

Καὶ πράγματι μετὰ τὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τὸ μετὰ χρόνον, ἦτο καὶ ὁ ἕτερος ἔγκριτος βυζαντινὸς κανονολόγος, ὁ Ἀριστηνός, ὅστις διατυπώνει τὴν ἐξῆς ἄποψιν: «Τῶν αὐτῶν πρεσβείων καὶ τῆς αὐτῆς μεθέξει τιμῆς τῷ Ρώμης ἐπισκόπῳ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος· καθὼς καὶ ὁ εἰκοστός ὄγδος κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου τὸν κανόνα τοῦτον ἐνόησε, διὰ τὸ εἶναι ταύτην Νέαν Ρώμην, καὶ τιμηθῆναι βασιλεία τε καὶ συγκλήτῳ. Τὸ γάρ, μετὰ, ἐνταῦθα, οὐ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ τοῦ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ὡς ἂν εἴποι τις, ὅτι μετὰ πολλοὺς χρόνους τῆς ἴσης τιμῆς τῷ Ρώμης μετέσχε καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως»³.

Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὴν ἄποψιν αὐτὴν δὲν συμφωνεῖ ὁ Ζωναράς, διὸ ὁξέως πῶς παρατηρεῖ: «Ἐναργῶς δείκνυται ἡ μετὰ, πρόθεσις, ὑποβιβασμὸν δηλοῦσα, καὶ ἐλάττωσιν· καὶ ἄλλως δὲ ἀδύνατον ἂν εἴη τὸ ταῦτον τῆς

1. Ἰω. Ζωναρά, *Ἑρμηνεία εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου*, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 173.

2. Αὐτόθι, σελ. 175. Πρβλ. καὶ Ματθ. Βλαστάρεως, *Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον Ε*, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. ΣΤ', σελ. 255-256. Πρβλ. προσέτι καὶ τὴν ρλα' Ἰουστινιάνειον νεαράν, τὴν κειμένην ἐν τῷ βιβλίῳ ε' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ γ', κεφ. α', θέματα β', ἥτις ἔχει ὡς ἐξῆς: «Καὶ διὰ τοῦτο θεοπίχομεν κατὰ τοὺς αὐτῶν ὅρους τὸν ἀγιωτάτον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς Νέας Ρώμης δευτέραν τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν ἀγιωτάτον ἀπστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι» (Βαλασαμῶνος, *Σχόλια εἰς Νομοκάνονα [Φωτίου] εἰς ΙΔ' τίτλους*, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Α', σελ. 44).

3. Ἀριστηνός, *Ἑρμηνεία εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου*, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 176. Πρβλ. καὶ παλαιὸν σχόλιον εἰς τὸν κανόνα τοῦτον, τὸ ὁποῖον συναντᾶται εἰς τινὰ χειρόγραφα τῆς Συναγωγῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σχολαστικοῦ εἰς Ν' τίτλους καὶ τοῦ Νομοκάνονος (τοῦ Φωτίου) εἰς ΙΔ' τίτλους ἔχον ὡς ἐξῆς: «Τὸ 'μετὰ' τοῦ χρόνου δηλωτικόν ἐστὶν οὐ τῆς τιμῆς, ἐπεὶ πῶς ἔξει τὰ κατὰ τὴν τιμὴν πρεσβεῖα ὁ κατ' αὐτὴν δευτερεύων; Οὕτως οὖν καὶ ἡ ἀγία δ' οἰκουμένη συνὸς τὸν κανόνα τοῦτον ἐνόησεν ἐν τῷ κη' αὐτῆς κανόνι ἐπικυρώσασα ἴσοις πρεσβείαις τὸν Κωνσταντινουπόλεως τιμᾶσθαι θρόνον, τὸ δὲ ἰσάζειν ἅμα καὶ δευτερεύειν τῇ τιμῇ ἀσύμβατόν τε καὶ ἀδιανόητον» (V. Benešević, *Ioannis Scholastici, Synagoga L Titulorum Ceteraque Eiusdem Opera Iuridica*, τόμ. I, München 1937, σελ. 176, ἀρ. 176 καὶ 177, καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Kanonicheskiy sbornik XIV titulon so vtoroj četverti VII vjeka* do 883 g., S. Peterburg 1905, παραρτ. σελ. 21, ἀρ. 147. Πρβλ. Μ. Πετρόβιτς, *ἐνθ' ἀνωτ.*, σελ. 180-181).

τιμῆς καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς θρόνοις φυλάττεσθαι. Ἀνάγκη γὰρ ἐν ταῖς ἀναφοραῖς τῶν ὀνομάτων τῶν προϊσταμένων αὐτῶν, τὸν μὲν προτερεῦειν, τὸν δὲ δευτερεύειν· καὶ ἐν καθέδραις ὅτε συνέλθοιεν, καὶ ἐν ὑπογραφαῖς, ὅτε τούτων δεήσει. Ἡ γοῦν τοῦ μετὰ ἐξήγησις, ἡ λέγουσα τοῦ χρόνου δηλωτικὴν εἶναι τὴν πρόθεσιν, καὶ οὐχ ὑποβιβασμοῦ, βεβαιασμένη ἐστί, καὶ διανοίας οὐκ εὐθείας, οὐδ' ἀγαθῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ (Πενθέκτης) Συνόδου τριακοστὸς ἔκτος κανὼν ἀριδῆλως δείκνυσι τὴν μετὰ, πρόθεσιν, ὑποβιβασμὸν δηλοῦσσαν¹.

Καὶ ὁ Βαλσαμών, συμφωνῶν ἐν πολλοῖς μὲ τὸν Ζωναρᾶν, ἀλλὰ περισσότερον συγκεκραμένως αὐτοῦ, γράφει ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀνωτέρω πληροφοριῶν αὐτοῦ: «Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὴν ρα' Ἰουστινιάνειον νεαράν ... καὶ τὸν λστ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, λέγοντα, εἶναι δεύτερον τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον»².

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεγόμενα καὶ τὰς σχετικὰς διαφωνίας εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τόσον τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὅσον καὶ τοῦ λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, διὰ νὰ ἐρευνήσωμεν τί πράγματι λέγουν, καὶ τί πιθανῶς ὑποκρύπτεται. Ἄλλως τε ὁ καλλίτερος καὶ αὐθεντικώτερος ἐρμηνευτὴς τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ κανόνες Αὐτῆς, καὶ διὰ τὸ γεγονός, ὅτι οὗτοι ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἰσοκύρου ὄργανου, τ.ἐ. τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας. Γνωστὸν δὲ τυγχάνει, ὅτι ὁ αὐθεντικώτερος ἐρμηνευτὴς ἐνὸς κανόνος ἢ νόμου εἶναι τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισε τὸν ἐν λόγῳ κανόνα ἢ νόμον, ἢ ἔστω ἰσοκυρον αὐτοῦ.

2. Ὁ κη' κανὼν τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου³.

α) Ἑρμηνεία καὶ πληροφορίες αὐτοῦ.

Ἐξ ἀρχῆς ἴσως θὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν δὲν ἀποδέχονται εἰσέτι τὸν ἐν λόγῳ κανόνα τῶν Πατέρων τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ἄρα δὲν πείθονται εἰς τὴν μαρτυρίαν καὶ ἐρμηνείαν αὐτοῦ, τὴν ὁποῖαν δίδει περὶ τοῦ νοήματος τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου. Θὰ ἴδωμεν ὅμως καὶ⁴ κατωτέρω, ὅτι δὲν ἔχουν δίκαιον, διότι ἡ μαρ-

1. Ἰω. Ζωναρᾶ, *Ἑρμηνεία εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου*, ἐν Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 174.

2. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 175.

3. Ἰδε Μ. Πέτροβιτς, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 184, καὶ ἡμετέραν ἐργασίαν, *Τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας τῶν θρόνων Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως (Ἑρμηνεία τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ὑπὸ ἐκδόσιν)*.

4. Ἡδὴ διεπιστώθη ἡ λίαν στενὴ, μέχρι ταυτότητος, σχέσις τοῦ κανόνος τούτου

τυρία αὐτοῦ εἶναι αὐθεντική. Ἄλλως τε ἐπικυροῦται οὗτος καὶ ὑπὸ τοῦ λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου.

Ὁ κανὼν, λοιπόν, οὗτος διακηρύττει τὰ ἑξῆς: «Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα¹ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιοτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ρώμης ἁγιοτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλεῖα καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαβούσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ρώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσιν»².

Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου λαμβάνομεν τὴν πληροφορίαν, ὅτι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα Πατέρες τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ἀπέδωσαν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ «ἴσα πρεσβεῖα» πρὸς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ἐπραξάν δὲ τοῦτο, μᾶς λέγουν οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολις πολιτικῶς, ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ὡς ἔδρα τοῦ βασιλέως, εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀπολαύῃ τῶν ἴσων πρεσβείων πρὸς τὴν παλαιὰν Ρώμην, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐπίσης, δέον νὰ ἐξάρωμεν καὶ τὸ ὅτι εἰς τὸν κανόνα τοῦτον οὐδεμία πληροφορία δίδεται, περὶ τοῦ ἐὰν εἰς τὸν Ρώμης τὰ πρεσβεῖα ἀπεδόθησαν καὶ θεῖω δικαίῳ, τ.ἔ. περὶ τοῦ ἐὰν στηρίζονται ἐπὶ τινος ἀγιογραφικοῦ χωρίου, ἢ ἔστω προφορικῆς τινος ἀποστολικῆς παραδόσεως. Ἀντιθέτως, δίδεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι εἶναι θεσμὸς καθαρῶς ἐκκλησιαστικός, τ.ἔ. ὅτι τὰ πρεσβεῖα εἰς τὸν Ρώμης ἀπεδόθησαν ὑπὸ «τῶν Πατέρων» τῆς Ἐκκλησίας καὶ περιεβλήθησαν, ἔστω ἐμμέσως, μετ' ὃν κύρος Οἰκουμενικῆς Συνόδου³. Εἰς τὴν ἀπόδοσιν

πρὸς τοὺς κανόνας (β' καὶ γ') τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου. Περὶ τούτου ἴδε τὴν ἀνωτέρω ἡμετέραν ἐργασίαν.

1. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως «πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα...» μᾶς δίδεται ἡ ἀφορμὴ νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ λέξεις «ὁρος» καὶ «κανὼν» ἐνηλλάσσοντο εἰς τὴν θεολογικὴν καὶ συνοδικὴν γλῶσσαν. Ἐπομένως ἡ σήμερον γινομένη διάκρισις μεταξύ ὅρων καὶ κανόνων τῶν συνόδων, ὡς ἐχόντων διαφορετικὸν κύρος καὶ αὐθεντίαν, ἐμφανίζεται ὡς μὴ βάσιμος. Πρβλ. Π α ν. Μ π ο ὕ μ η, Τὸ κύρος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἰ. κανόνων, σελ. 12 ἑξ.

2. Ρ α λ λ η - Π ο τ λ η, τόμ. Β', σελ. 280-281.

3. Πρβλ. Ἱερομον. Ἀ γ α π ί ο υ - Μ ο ν α χ ο ὦ Ν ι κ ο δ ῆ μ ο υ, «Πηγὰς», ἤτοι

δὲ αὐτῶν συνέβαλον οἱ ἀνωτέρω μνημονευόμενοι πολιτικοὶ λόγοι: «Διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην», ἐπεὶ δὴ δηλαδὴ ἦτο ἔδρα τοῦ βασιλέως, τοῦ αὐτοκράτορος¹, ἐπεὶ δὴ ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπίσημος ἐρμηνεία καὶ ἐπιχειρηματολογία τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου.

Πλὴν ὅμως καὶ πρὶν ἢ χωρήσωμεν περαιτέρω, κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθά τινα πρὸς ἐξήγησιν καὶ τοῦ ἐξῆς παρατηρηθέντος «φαινομένου»: Τῆς φαινομενικῆς δηλονότι ἀντιφάσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἐπισημανθῆ μεταξὺ «τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ 28ου κανόνος καὶ τῶν ἐν γένει λίαν ἐπαινετικῶν ἐκφράσεων — ἰδίᾳ τοῦ ἀπευθυνθέντος ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα γράμματος — τῶν Ἀνατολικῶν πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, οὕτινος ἀναγνωρίζουσι τὸ ἰδιάζον κύρος, εἰς ζητήματα μάλιστα πίστεως, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα διεξαχθείσῃ σχετικῇ ἀλληλογραφίᾳ»². Ὁ π. Ἰω. Μάγεντορφ, ἐξηγῶν τὴν ἀνωτέρω δῆθεν ἀντίφασιν, λέγει, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ «εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κάμνουν ρητὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ἡθικοῦ κύρους, τὸ ὁποῖον κατέχει ἡ Ρώμη ὡς ἀποστολικὴ ἔδρα, καὶ τῆς δικαιοδοσιακῆς ἐξουσίας, ἥτις τῆς παρεχωρήθη, διότι ἦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσας. Ἡ διάκρισις αὕτη, λέγει, εἶναι πράγματι ἡ μόνη ἐξήγησις διὰ τὴν φαινομενικὴν ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν ρητῶν διακηρύξεων τῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Χαλκηδόνος»³. Ὁ Μητροπολίτης δὲ Σάρδεων Μάξιμος δίδει τὴν ἐξῆς ἐξήγησιν: «Πρόκειται μᾶλλον περὶ φιλοφρονητικῶν ἐκφράσεων, περὶ διπλωματικῆς γλώσσης, μεγάλης λεπτότητος καὶ δεξιότητος εὐστροφίας, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ κάμψωσι τὴν ἀντίστασιν τῆς Δύσεως (κατὰ τοῦ κη' κανόνος), ἐξοικονομοῦντες τὴν κατάστασιν καὶ τὰς περιστάσεις, χωρὶς ὅμως νὰ παρεκκλίνωσι ποσῶς ἀπὸ τὴν βάσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ βαθυτέρου πνεύματος τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου, διακρίνοντες μεταξὺ ἰδιάζοντος ἡθικοῦ κύρους τῆς Ρώμης, ὅπερ κατεῖχεν αὕτη καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀποστολικότητος αὐτῆς, καὶ ἐκ τῆς δικαιοδοσιακῆς αὐτῆς ἐξουσίας, ἥτις ἀνεγνωρίσθη εἰς αὐτήν, διότι ἀκριβῶς ἦτο ἡ Ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους»⁴.

ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες, ἔκδ. «Ἀστὴρ», Ἀθῆναι 1957, σελ. 208, ὑποσ., Β λ. Φ ε ι δ ᾱ, Προϋποθέσεις, σελ. 305-306, καὶ Μητροπ. Σάρδεων Μ α ξ ί μ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 225.

1. Α ὕ τ ὅ θ ι.

2. Μητροπ. Σάρδεων Μ α ξ ί μ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 226, ὑποσ. 1. Πρβλ. καὶ Ἰ ω. Μ ά γ ε ν τ ο ρ φ, Τὸ πρωτεῖον, στ. 711-712.

3. Α ὕ τ ὅ θ ι, στ. 712.

4. Μητροπ. Σάρδεων Μ α ξ ί μ ο υ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 226, ὑποσ. 1. Πρβλ. J. M e y e n d o r f f, *Orthodoxie et Catholicité*, Paris 1965, σελ. 72, καὶ Ἰ ω. Π α ν α γ ι ω τ ῖ δ ο υ, Τὸ δογματικὸν καὶ κανονικὸν ἔργον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν «Ὁρθοδοξία», τόμ. ΚΣΤ' (1951), σελ. 511.

Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι αἱ ἐξηγήσεις αὐταὶ θὰ πρέπει νὰ διαμορφωθοῦν καὶ νὰ συμπληρωθοῦν καλλίτερον καὶ διὰ τῶν ἐξῆς: "Ὅτι ὁ μὲν κανὼν θεσμοθετεῖ ἐπὶ τὸ μονιμώτερον μίαν τάξιν πραγμάτων καὶ ἐπομένως πρέπει καὶ ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτοῦ νὰ εἶναι ὑπεράνω πάσης ἀμφισβητήσεως, ἐνῶ αἱ ἐπιστολαὶ ἔχουν περισσότερον προσωπικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπομένως ὡς μὴ κανονικαὶ καὶ μόνιμοι ἀποφάσεις ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια εἶχον προσωρινήν ἢ σχετικὴν ἰσχύν, ἥτοι ἦτο δυνατόν καὶ νὰ ἀμφισβητηθοῦν (τότε ἢ μετὰ ταῦτα). Οὕτως, ἦτο δυνατόν εἰς τὰς ἐπιστολάς των οἱ Πατέρες τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου νὰ ἀναγνωρίζουν τὸ ἰδιάζον ἡθικὸν κῦρος, τὸ ὅποιον εἶχεν ἡ Ρώμη τ ὅ τ ε (καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου) καὶ ὀλίγον «μετὰ ταῦτα») ἕνεκα καὶ τῆς φημολογουμένης ἀποστολικότητος αὐτῆς (τῆς ἐπισκοπικῆς τῆς ἑδρας καὶ τῆς ἐμμονῆς τῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν). Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιλάβουν εἰς μίαν κανονικὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποία προωρίζετο διὰ μονιμωτέραν ἰσχύν, ἐφ' ὅσον ἦτο πιθανὸν καὶ τότε, ἀλλὰ πάντως ὅπωςδῆποτε μετὰ ταῦτα μέχρι σήμερον νὰ τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν (τόσον ἡ ἀποστολικότης αὐτῆς τῆς ἑδρας ὅσον καὶ ἡ πιστότης αὐτῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν).

Ἐπομένως, νομίζομεν, ὅτι δὲν πρόκειται (μόνον) «περὶ φιλοφρονητικῶν ἐκφράσεων, περὶ διπλωματικῆς γλώσσης...», διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπεχειρήσαν νὰ κάμψωσι τὴν ἀντίστασιν τῆς Δύσεως) κατὰ τοῦ κη' κανόνος, ἀλλὰ ἐπρόκειτο περὶ γλώσσης μεγάλῃς ἀκριβείας, ἡ ὁποία διεκλήρυττε μετὰ λεπτότητος καὶ διακριτικότητος τὴν πικρὰν καὶ διὰ τὰς δύο πλευρὰς ἀλήθειαν: "Ὅτι καὶ μὲν τ ὅ τ ε ἡ Ρώμη ἦτο πιστὴ εἰς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν συνηγόρει, ὅτι τοῦτο θὰ ἐτίθετο ὑπεράνω πάσης ἀμφισβητήσεως, ἔστω μεταγενεστέρας, ὥστε νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὸ ὡς ἐπίσημον — κανονικὸν ἐπιχείρημα, διὰ νὰ ἀποδώσουν εἰς τὴν Ρώμην ἐν ἰδιάζον καὶ μόνιμον ἡθικὸν κῦρος ἢ πρεσβεῖον τιμῆς. «Κάπου ἄλλου» ἔπρεπε νὰ στηριχθοῦν¹. Ἀσχέτως, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεάσθησαν καὶ ἀπὸ τὸν λόγον — αἰτίαν αὐτὴν².

1. "Ὅπως καὶ ἐστηρίχθησαν.

2. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον νομίζομεν ὅτι καὶ οἱ Πατέρες λέγουν «τῷ αὐτῷ σ κ ο π ῶ κινούμενοι... τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν» καὶ δὲν λέγουν «τῷ αὐτῷ λ ὁ γ ῶ» ἢ τῇ αὐτῇ «α ἰ τ ἰ ρ», ὡς θὰ ἐνέμενέ τις. Φαίνεται δηλαδὴ, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἤθελον ἢ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναφέρουν ὅλους τοὺς λόγους, καὶ ὅλας τὰς αἰτίας, χρησιμοποιοῦν τὴν ἑκφρασιν «τῷ σκοπῷ», μεταφέροντες τὸν λόγον ἀπὸ τὰς αἰτίας εἰς τὸν σκοπόν. Φαίνεται, δηλαδὴ, ὅτι δὲν ἀναφέρουν τὰς αἰτίας, ἀλλὰ ἓνα εἰδικὸν λόγον - σκοπόν. Ἐπὶ πλέον δέ, ὑποθέτομεν, ὅτι πράγματι εἶχον κάποιον σκοπόν, «κάπου» ἀπέβλεπον, καὶ δι' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησαν αὐτὴν τὴν λέξιν. Ἡ ἔστω ἂν δὲν τὸ ἐπραξαν ἐνσυνειδήτως οἱ Πατέρες, «κάπου» τοὺς ὡδήγει τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ δι' αὐτὸ ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν αὐτήν, ἡ ὁποία μᾶλλον δὲν θὰ εἶχε τὴν θέσιν τῆς ἐδῶ, ἀλλὰ θὰ ἤρμοζεν ἡ λέξις «λόγος» ἢ «αἰτία». Θὰ ἐπανέλθωμεν ὁμῶς καὶ θὰ εἰπώμεν καὶ κατωτέρω τὰ δέοντα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς λέξεως ταύτης («σκοπῷ»).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἃς ἀφήσωμεν τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας, τὴν σχετικὴν «ἐπιχειρηματολογία», περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν πρεσβείων καὶ ἃς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ἐπὶ τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ: Εἰς τὸ θέμα τῆς θέσεως καὶ τῆς τιμῆς, τ.ξ. τῶν πρεσβείων τῶν δύο θρόνων Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τοῦ θέματος, λοιπόν, τούτου ὁ κανὼν, ὡς εἶδομεν, μᾶς πληροφορεῖ γενικῶς, ὅτι οἱ Πατέρες τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ἀπέδωσαν «τὰ Ἱσ α πρεσβεῖα» πρὸς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Ἐπομένως θὰ ἐλεγέ τις, ὅτι ἡ πρόθεσις «μετὰ» τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου δηλοῖ τὸ μετὰχρονον καὶ ὄχι ὑποβιβασμὸν τιμῆς. Ἦτοι, δὲν ἔρχεται («δεύτερος») εἰς τὴν σειρὰν, εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, ἀλλὰ εἶναι ἰσοστάσιος, καὶ ἰσότημος αὐτοῦ.

β) Ἐνστάσεις κατ' αὐτοῦ.

Μετὰ ταῦτα θὰ ἐνόμιζε τις, ὅτι τὸ θέμα τῆς ἐρμηνείας τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐννοίας τοῦ «μετὰ» ἀπὸ τῆς πλευρᾶς (τῇ βοηθείᾳ) τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου θεωρεῖται λελυμένον. Παρὰ ταῦτα τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσον ἀπλᾶ, ὅσον ἐμφανίζονται. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ προβληθοῦν ὠρισμένοι βάσιμοι—τουλάχιστον ἐκ πρώτης ὄψεως—ἀντιρρήσεις καὶ ἐνστάσεις.

Α) Καὶ πρώτη ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: Ὡς εἶδομεν προηγουμένως, ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ὀρίζει νὰ ἔχῃ ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως «τὰ πρεσβεῖα τιμῆς μετὰ» τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης. Ὁμιλεῖ τ. ξ. ὁ κανὼν οὗτος εἰδικῶς περὶ πρεσβείων τιμῆς, ἐνῶ ὁ παρὼν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ὀμιλεῖ περὶ «πρεσβείων» γενικῶς· ὁπότε δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι πρόκειται περὶ πρεσβείων δικαιοδοσίας ἢ ἐξουσίας ἐπὶ ὠρισμένων περιοχῶν, ὅπως ὑποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω παρατιθεμένας γνώμας. Τὴν ἀποψιν δὲ αὐτὴν ἐνισχύει καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικαῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἐκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θεοῖς κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δέ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοική-

σεων παρά τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων»¹.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, συγκρίνων τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν κη' τῆς Δ' τοιαύτης, καταλήγει εἰς τὴν ἐξῆς γνώμην: «Ἐπειδὴ καὶ ἡ Β' Σύνοδος ἐν τῷ γ' αὐτῆς Κανόνι ἔδωκε πρεσβεῖα τιμῆς εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἀκόλουθον ἦτο πρὸς τούτοις νὰ δοθοῦν καὶ πρεσβεῖα ἐξουσίας εἰς αὐτὸν (διὰ τοῦ κη' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου)»². Ὡσαύτως καὶ ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος, συγκρίνων τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν κη' τῆς Δ' τοιαύτης, παρατηρεῖ τὰ αὐτὰ περίπου ὡς ἐξῆς: «Ἐνῷ διὰ τοῦ 3ου κανόνος τῆς (Δευτέρας) ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου ἀπονέμονται εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως «πρεσβεῖα τιμῆς», διὰ τοῦ 28ου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι, ἐξ οὗ παραλείπεται τὸ «τιμῆς», ἀπονέμονται εἰς αὐτὸν ἴσα πρεσβεῖα, ὧν ἀπολαύει ὁ Ρώμης»³. Καὶ προσθέτει: «Ἐνῷ εἰς τὸν κανόνα τοῦ 381, τονίζεται μᾶλλον ἡ ἡθικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν 28ον κανόνα τῆς Χαλκηδόνος καθορίζεται νομοθετικῶς ἡ πατριαρχικὴ αὐτοῦ δικαιοδοσία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν τριῶν Διοικήσεων (ἐξάρχων) καὶ μεταξὺ τῶν βαρβάρων».

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας καὶ γνώμας εἵμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ εἴπωμεν: Εἶναι ἐνδεχόμενον, ἢ μᾶλλον βέβαιον, ὅτι ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ὁμιλεῖ περὶ πρεσβείων δικαιοδοσίας ἢ ἐξουσίας⁴, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείεται νὰ ὁμιλῇ οὗτος καὶ περὶ τῶν πρεσβείων τιμῆς. Ἐφ' ὅσον ὁ χρησιμοποιοῦμενος ὅρος «πρεσβεῖα» δὲν συνοδεύεται ὑπὸ τινος ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ, καὶ ἄρα περιορισμοῦ, μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα, μᾶς δίδει περιθώριον, νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς, ὅπως καὶ τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας.

Τοῦτο παρατηροῦμεν, ὅτι ἔπραξε καὶ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ ὁποῖος, καίτοι ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω, ὅμως ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κατωτέρω, οἶονε διορθῶν ἑαυτόν, προσθέτει ἀναλυτικώτερον: «Διὰ ταύτας, λοιπόν, ὅλας τὰς αἰτίας ἡ (Δ' Οἰκουμ.) Σύνοδος διὰ τοῦ παρόντος Κανόνος ἀνανεοῦσα τὸν γ' τῆς Β' ἔδωκεν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ ἴσα προνόμια τῆς τιμῆς τοῦ Ρώμης, ὅπερ ἐστὶ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα, καὶ τὰ ἴσα προνόμια τῆς ἐξου-

1. Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 281.

2. «Πηδάλιον», σελ. 207, ὑποσ.

3. Μητροπ. Σάρδεων Μάξιμου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 241. Πρβλ. καὶ V. Monachino, *Il Canone 28 di Calcedonia e S. Leone Magno*, ἐν «Gregorianum», τόμ. 33 (1952), σελ. 543-544.

4. Ἴδε Βλ. Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις*, σελ. 303 ἐξ., καὶ ἡμετέραν ἐργασίαν «Τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας τῶν θρόνων Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως».

σ ί α ς τοῦ Ρώμης, ἅπερ εἰσὶν αἱ τῶν εἰρημένων τριῶν διοικήσεων τῶν Μητροπολιτῶν ... κυρωθεῖσαι χειροτονίαι»¹.

“Οτι ὁ ἐν λόγῳ κη’ καν. τῆς Δ’ Οἰκουμ. Συνόδου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ πρεσβεῖα τιμῆς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ, «καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς (τὴν Κωνσταντινούπολιν) ὡς ἐκείνην (τὴν Ρώμην) με γ α λ ὕ ν ε σ θ α ι πράγμασι». Ἐνισχύεται δὲ ἡ ἄποψις αὐτῇ καὶ ἀπὸ τὰς σχετικὰς ἐκφράσεις τῶν βυζαντινῶν ἐρμηνευτῶν. Οὕτως, ὁ Ζωναρᾶς σημειοῖ: «Τοῦτο λεγόντων τῶν ἀγίων Πατέρων ἐκείνων, ὅτι ... δεῖ αὐτὴν (τὴν Κ/Πολιν) καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς προνομίοις, ὡς ἐκείνην (τὴν Ρώμην), τ ι μ ᾱ σ θ α ι, πασῶν τῶν ἄλλων προτιμωμένην ἐκκλησιῶν»². Καὶ ὁ Βαλσαμὼν λέγει: «Ὁ μὲν παρὼν κανὼν διορίζεται ἔχειν τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπον, τὰ πρεσβεῖα τοῦ Πάπα Ρώμης, καὶ κατ’ ἐκεῖνον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι μεγαλύνεσθαι, ἀ κ ο λ ο ὕ θ ω ς τῷ γ’ κανόνι τῆς β’ Συνόδου»³. Ἀλλὰ ὁ γ’ καν. τῆς Β’ Οἰκουμ. Συνόδου ὁμιλεῖ περὶ «πρεσβείων τιμῆς». Ἐπομένως καὶ ὁ Βαλσαμὼν εἰς τὴν ἔκφρασιν «ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι μεγαλύνεσθαι», ὡς «ἀκολουθῶν» τῷ γ’ καν. τῆς Β’ Οἰκουμ. Συνόδου, δίδει τὴν ἔννοιαν τῶν πρεσβείων τιμῆς. “Οτι δὲ ὁ Βαλσαμὼν δίδει τὴν ἔννοιαν τῆς τιμῆς εἰς τὸ «μεγαλύνεσθαι», φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῆς ἀνωτέρω παρατηρήσεώς του, ὅπου λέγει: «Τινὲς δέ, βλέποντες τοῦτον (τὸν Κωνσταντινουπόλεως) διὰ μηδενὸς τῶν προνομίων τοῦ Πάπα Ρώμης ἀ π ο σ ε μ ν υ ν ὀ μ ε ν ο ν ...»⁴, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπαριθμεῖ τὰς διαφόρους τ ι μ η τ ι κ ᾶ ς διακρίσεις.

Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κη’ καν. τῆς Δ’ Οἰκουμ. Συνόδου ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς. Καὶ ὅχι μόνον τοῦτο. Ἀλλὰ δι’ ἄλλην μίαν φορὰν ἐνισχύεται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀπενεμήθησαν ἴσα πρεσβεῖα τιμῆς πρὸς τὸν τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν ἐντύπωσιν δὲ αὐτὴν συμβάλλει οὐκ ὀλίγον καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ τροπικοῦ ἐπιρρήματος «ὡ ς» («καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡ ς ἐκείνην (τὴν Π. Ρώμην) μεγαλύνεσθαι (τὴν Κωνσταντινούπολιν)», τὸ ὁποῖον σημαίνει «καθώς, καθ’ ὃν τρόπον, ὅ π ω ς»⁵.

Β) Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ προβληθῇ ἐτέρα ἔνστασις κατὰ τῶν ἴσων πρεσβείων τιμῆς. Αὕτη δὲ στηρίζεται εἰς τὸ γεγονός,

1. «Πηδάλιον», σελ. 207, ὑποσ.

2. Ρ ᾱ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β’, σελ. 282.

3. Ρ ᾱ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β’, σελ. 285.

4. Α ὕ τ ὀ θ ι.

5. Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἔκδ. «Πρωτὰς», τόμ. Β’, σελ. 2661. Ὁ Βαλσαμὼν λέγει: «κατ’ ἐκεῖνον», τ. ἔ. ὅπως ἐκεῖνος, δηλ. ὁ Ρώμης (Ρ ᾱ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β’, σελ. 285). Τὸ «Πηδάλιον» (σελ. 208) ἔχει: «ὥσπερ».

ὅτι μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἔκφρασιν «καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην με-
γαλύνεσθαι πράγμασι» εὐρίσκεται ἀκριβῶς ἡ ἔκφρασις «δευτέραν (τὴν Κων-
σταντινούπολιν), μετ' ἐκείνην (τὴν Ρώμην) ὑπάρχουσαν». Τοῦτο, θὰ ἔλεγε
τις — δικαίως ἐκ πρώτης ὄψεως — ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν ἄποψιν περὶ ἰσό-
τητος εἰς τὰ πρεσβεῖα τιμῆς μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Πλὴν ὅμως, νομίζομεν, ἐὰν μελετήσωμεν ἐπισταμένως τὰ πράγμα-
τα, θὰ ἴδωμεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ εὐσταθήσῃ καὶ ἡ ἔνστασις αὐτή, οὔτε
καὶ νὰ ἀνατρέψῃ πλήρως τὴν διδομένην ἐντύπωσιν περὶ ἰσότητος τῶν πρε-
σβεῖων τιμῆς. Ἀντιθέτως δὲ μᾶλλον καὶ ἀνατρέπεται ἡ ἐν λόγῳ ἔνστασις ἀπὸ
τὴν σχετικὴν διατύπωσιν τοῦ κανόνος. Ἐχομεν δὲ αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, ἐπει-
δὴ ἡ ὑπὸ συζήτησιν ἐπίμαχος ἔκφρασις «δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν»
ἀντὶ νὰ ὁμιλῇ περὶ δευτέρου ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁμιλεῖ περὶ
δευτέρας πόλεως ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ. Ὅποτε ἀναγκάζεται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ
κανὼν ὁμιλεῖ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς δευτέρας εἰς τὴν σειρὰν μᾶλλον
ἀπὸ ἱστορικῆς πλευρᾶς. Καὶ εἶναι ἀναγκασμένος νὰ εἴπῃ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ Ν.
Ρώμη, ἡ Κωνσταντινούπολις — ἐφ' ὅσον γίνεται λόγος περὶ πόλεων καὶ ὄχι
περὶ θρόνων ἐπισκοπικῶν — δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοποθετῇται «μετὰ» τὴν
Π. Ρώμην, κατὰ τὴν τιμὴν. Ἦδη ἡ Ν. Ρώμη ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτο-
κρατορίας, «πασῶν τῶν πόλεων βασιλῆς»¹, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ εἶναι
ὑποδεστέρα τῆς Π. Ρώμης².

Ἐπομένως, οὔτε ἡ ἔκφρασις «δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν»
εἶναι δυνατόν νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἄποψιν, ὅτι διὰ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ.
Συνόδου εἰς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἀποδίδονται τὰ αὐτὰ πρε-
σβεῖα τιμῆς πρὸς ἐκεῖνα τοῦ Ρώμης.

γ) Αἱ γ ν ὤ μ α ι τ ὼ ν β υ ζ α ν τ ι ν ὼ ν κ α ν ο ν ο λ ὄ γ ω ν.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἐνστάσεων αἰσίως περατωθεῖσαν
συζήτησιν τίθεται τὸ ἐρώτημα: Μήπως πράγματι ἔχουν δίκαιον, ὅσοι λέγουν
ὅτι ἡ πρόθεσις «μετὰ» κατὰ τὸν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου δηλοῖ τὸ
μετὰχρονον — ἢ τουλάχιστον κυρίως αὐτὸ — καὶ ὄχι τὴν ἀκολουθίαν εἰς τὴν
τιμὴν; Μήπως δηλονότι ὁ κη' καν. α ὕ τ ἡ ν τὴν ἔννοιαν δίδει εἰς τὴν ἔκφρα-
σιν τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου: «τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μ ε τ ἄ τὸν
τῆς Ρώμης»; Καὶ μία δευτέρα ἐρώτησις: Ἐὰν συμβαίῃ τοῦτο, διατί νὰ συμ-
βαίῃ;

1. Β α λ σ α μ ὼ ν, ἐν Ρ ἄ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 175. Ἄρα ἔχουν δι-
καιον καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι τὸ «μετὰ» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ μεταχρόνου.

2. Ὡς πρὸς τὴν ἐξίσωσιν τῆς πολιτικῆς θέσεως τῶν δύο τούτων πόλεων βλέπε ἐν
Β λ. Φ ε ι δ ᾱ, Ἐνδημοῦσα Σύνοδος, Ἀθήναι 1971, σελ. 22.

Ἄς ἀνατρέξωμεν ὁμῶς κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς προμνημονευθέντας βυζαντινοὺς κανονολόγους, διὰ νὰ ἐρευνήσωμεν, τί ἀκριβῶς λέγουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ ἐν λόγῳ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου. Ὡς εἶδομεν, ὁ Ἀριστηνὸς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου λέγει, ὅτι τὸ «μετὰ» εἶναι δηλωτικὸν «οὐ τῆς τιμῆς, ἀλλὰ τοῦ χρόνου»¹. Καὶ ἐνταῦθα, ἐρμηνεύων τὸν κη' κανόνα, λέγει: «Ὁ τῆς νέας ἐπίσκοπος Ρώμης τῷ τῆς παλαιᾶς ὁ μ ὁ τ ι μ ο ς, διὰ τὴν τῶν σκλήπτρων μετάρθωσιν». Καὶ συνεχίζει: «Ὁ ἱ σ ὁ τ ι μ ο ς ὁ Κωνσταντινουπόλεως τῷ τῆς Ρώμης ἐπισκόπῳ, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύσει πρεσβείων, διὰ τὸ βασιλεῖα τε καὶ συγκλήτῳ ταύτην τιμηθῆναι»².

Ἀκόμη καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ζωναρᾶς, ὅστις, ὡς εἶδομεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν δεχομένων, ὅτι ἡ πρόθεσις «μετὰ» δηλοῖ τὸ μετὰχρονον καὶ οὐχὶ ὑποβιβασμὸν ἢ ἀκολουθίαν τινὰ ὡς πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ θρόνου τῆς Κων/πόλεως ἔναντι τοῦ θρόνου τῆς Ρώμης, ἀντιθέτως εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπαναλαμβάνει τὰ γνωστὰ ἐπιχειρήματά του, ἐπάγει καὶ τὰ ἐξῆς ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ περαιτέρω³ ἀναλύσεως: «Βιάζονται τινες κατασκευάζειν, μὴ ἐλαττωθῆναι τῇ τιμῇ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, ἀλλὰ τῶν ἴσων πρεσβείων ἐκείνη καταπολεύειν. Ἦδη μὲν οὖν ἐν τῷ γ' κανόνι τῆς Β' Συνόδου εἴρηται περὶ τούτου... τῶν ἴσων γὰρ ἐν ἅπασιν ἀξιοῦσθαι ταύτην ἀμήχανον, δι' ἃς αἰτίας ἐκεῖσε εἰρήκαμεν, εἰ μὴ π ο υ τ ι ς εἴ π ο ι, ὅ τ ι π ρ ο ο ρ ῶ ν τ ε ς ἐν Πνεύματι ἀγίῳ οἱ θεοὶ Πατέρες ἐκεῖνοι, ὡς ἀποτμηθήσεται τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁλοκληρίας, καὶ ἐξοστρακισθήσεται τῆς ὁμηγύρεως τῶν πιστῶν διὰ δόγματα ἑτερόδοξα ἢ Ρωμαίων ἐκκλησίᾳ, πρῶτην ταύτην (τὴν Κωνσταντινούπολιν) ἐλογίσαντο· καὶ οὕτω τῶν αὐτῶν ἐκείνη δικαίων ἐν πάσιν ἡξίωσαν πρωτεύειν μέλλουσιν, ὡς ἐκείνη ποτέ»⁴.

1. Ἀ ρ ι σ τ η ν ὸ ς, *Ἐρμηνεία εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου*, ἐν Ρ ἄ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 176.

2. Ὁ ὡ ἄ ὑ τ ο ὡ ς, *Ἐρμηνεία εἰς τὸν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου*, ἐν Ρ ἄ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 286. Πρβλ. καὶ σχετικὸν σχόλιον ἐπὶ τοῦ κανόνος τούτου εἰς τὸ χειρόγραφον Venet. 169 (IB'-II' α.) τοῦ Νομοκάνονος τῶν ΙΔ' τίτλων, ἔχον ὡς ἐξῆς: «Τὰ ἴσα φησὶν ὥστε τὸ ἐφεξῆς εἰρημένον 'δευτέραν μετ' ἐκείνην', καὶ εἴ που ἄλλοθεν γέγραπται τὸ δευτερεῦσιν, οὐ τῇ τιμῇ τῶν πρεσβείων χρὴ νοεῖν (οὕτω γὰρ ἂν αὐτὸς ἐαυτῷ διεμάχετο ὁ κανὼν), ἀλλὰ τὸ δεύτερον τ ῶ χ ρ ὁ ν φ ἀκουστέον· καὶ τὸ ἀληθές οὕτως ἂν ἔχοι, καὶ ὁ κανὼν ἔξει τὸ μὴ ἀναρεῖν ἐαυτόν, εἴπερ δὴ ἡ βασιλεῖα εἰς Ἰ σ ο ν ἄγει τὰς δύο καθέδρας, ἡ ζημιωθεῖσα ταύτην κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον κανόνα ἐζημιώθη δηλονότι καὶ τὴν ἰσότητά» (V. Benešević, *Kanonideskij sbornik XIV tit.*, παράρτ. σελ. 26, ἀρ. 203, καὶ Μ. Πέτροβιτς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 182-183).

3. Ἡ ἀνάλυσις τούτου θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ εἰς παραγράφους τοῦ Β' Κεφαλαίου.

4. Ρ ἄ λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 282.

᾽Ωσαύτως καὶ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης, ἀκολουθῶν τὸν Ζωναρᾶν καὶ ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ, γράφει σαφέστερον: «Τινὲς τήν, μετὰ, πρόθεσιν, πάνυ βεβιασμένως, μᾶλλον δὲ ἀπαιδεύτως καὶ ἀμαθῶς ἐρμηνεύοντες, οὐχ ὑφεδρίας καὶ ὑποβιβασμοῦ, χρόνου δὲ εἶναι δηλωτικὴν ἀξιοῦσιν· ἐν γὰρ ταῖς τῶν ὀνομάτων ἀναφοραῖς ἀνάγκη, τὸν μὲν, πρότερον, τὸν δέ, ὕστερον ἐκφωνεῖσθαι· ὡς δὲ καὶ ταῖς καθέδραις, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς συμβήσεται. Εἰ μὴ ποὺ τις εἴποι, ὁ ὑπερφυῆς καὶ τοῦτό φησι Ζωναρᾶς, ὅτι τὸ μέλλον, ὡς παρόν, οἱ θεῖοι Πατέρες ἐνοπτριζόμενοι, ὡς ἀποτμηθήσεται τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁλοκληρίας ἢ τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησία, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ὁμηγύρεως ἐξοστρακισθήσεται, δόγμασιν ἑτεροδόξοις καθυπαχθεῖσα, πρώτην ἐλογίσαντο ταύτην (τὴν Κωνσταντινούπολιν), καὶ οὕτω τῶν αὐτῶν ἐκείνη πρεσβείων ἡξίωσαν, πρεσβεύειν ἐν ἅπασιν μέλλουσαν, οἷά περ ἐκείνη ποτέ»¹.

Παραδέχονται δηλ. οἱ δύο αὐτοὶ ἐπιφανεῖς κανονολόγοι, ὅτι εἶναι δυνατόν ἢ πρόθεσις «μετὰ» νὰ δηλοῖ τὸ μετὰχρονον καὶ ὄχι τὸν ὑποβιβασμόν, τὴν ὑφεδρίαν ἢ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ εἶναι δυνατόν τοῦτο νὰ συμβαίῃ εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν δεχθῶμεν, ὅτι οἱ πατέρες τῶν Συνόδων τούτων προέβλεπον τὴν ἀποκοπὴν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐνεκα τῆς υἱοθετήσεως μὴ ὀρθοδόξων δογμάτων ὑπ' αὐτῆς², ὁπότε ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ καθίστατο «πρώτη» μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ θὰ περιήρχοντο εἰς αὐτὴν τὰ πρεσβεῖα τιμῆς, τὰ πρωτεῖα, τῆς Ρώμης.

Αὗται εἶναι αἱ ἀπόψεις τῶν ἐν λόγῳ ἐγκρίτων βυζαντινῶν κανονολόγων. Ἡμεῖς πρὸς τὸ παρόν, νομίζομεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν καμμίαν ἐξ αὐτῶν, διότι εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν δίκαιον καὶ αἱ δύο πλευραί, εἶναι δυνατόν καὶ αἱ δύο ἐρμηνεῖαι νὰ εἶναι ὀρθαί. Τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὡς εἶδομεν καὶ ἀλλαχοῦ, νὰ συμβαίῃ εἰς τὰ θεῖα κείμενα³. Εἶναι τουτέστι δυνατόν ἢ πρόθεσις «μετὰ» νὰ δηλοῖ καὶ τὸ μετὰχρονον καὶ τὸν ὑποβιβασμόν ἀναλόγως τῶν διαφόρων καταστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκονται αἱ ἐν λόγῳ ἐκκλησίαι ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεώς των καὶ τὸν σύνδεσμόν των πρὸς τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ τὴν ἐν γένει θέσιν των ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν καὶ κατωτέρω.

1. Ματθαίου τοῦ Βλάσταρη, *Σύνταγμα κατὰ στοιχείων Ε*, ἐν Πάλλη-Ποτλῇ, τόμ. ΣΤ', σελ. 255-256.

2. Καὶ νὰ μὴ προέβλεπον οἱ πατέρες, ὅμως προέβλεπε τὸ Ἅγ. Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπεσάτη κατὰ τὴν θέσπισιν καὶ διατύπωσιν τοῦ ἐν λόγῳ κανόνος.

3. Βεβαίως, ἐκατέρα τῶν ἐρμηνειῶν, διὰ νὰ εἶναι ὀρθή, δὲν πρέπει νὰ ἐρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ ἄλλο θεῖον κείμενον (Ἅγ. Γραφὴν ἢ Ἱ. Κανόνα). Πρβλ. καὶ Παν. Μπούμη, *Ἡ πέτρα τοῦ Ἀπ. Πέτρου*, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», Ἀθῆναι 1980, σελ. 8, ὑποσ. 2.

Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως αὐτὸ ἴσως εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ εἰπωμεν ἀκόμη ὀλίγα τινα ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως «τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι». Ἦδη ἀνωτέρω διευτυπώσαμεν τὴν ἀποψιν, ὅτι οἱ Πατέρες, διὰ νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν λέξιν «σκοπὸν» ἀντὶ τῆς λέξεως «λόγος ἢ αἰτία», ἡ ὁποία λογικῶς εἶχε τὴν θέσιν της, θὰ εἶχον κάποιον σκοπὸν, ἢ πάντως θὰ τοὺς ὠδήγει τὸ "Αγ. Πνεῦμα. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι καὶ ἐὰν οἱ ἴδιοι δὲν προέβλεπον τὴν παρέκκλισιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅμως ἐπειδὴ τοὺς ὠδήγει τὸ "Αγ. Πνεῦμα, ἔστω καὶ ἀκουσίως ἐχρησιμοποίησαν αὐτὴν τὴν λέξιν. Διὰ νὰ μᾶς ὠθήσῃ τ.ἐ. εἰς τὴν σκέψιν, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς αἰτίας τοῦ φαινομένου τούτου καὶ εἰς ἀναζητήσιν τοῦ βαθυτέρου σκοποῦ αὐτοῦ. Ἐπομένως δὲν εἶναι γλωσσικὸν λάθος ἡ χρῆσις τῆς λέξεως σκοπός, οὔτε τι τὸ τυχαῖον. Ἐχει τὸν λόγον της.

3. 'Ο λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου.

Ἐν συνεχείᾳ ἐρχόμεθα εἰς τὸν λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἀνωτέρω τεθεῖσαν ἀρχήν. Τὸ κείμενον τοῦ κανόνος τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἐξακοσίων τριάκοντα, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἴτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως»¹.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω κειμένου ἀποδεικνύεται σαφῶς, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἀνανεοῖ καὶ ἐπικυροῖ τὰ λεγόμενα εἰς τοὺς προγενεστέρους κανόνας τῆς Β' καὶ τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου. Βεβαίως, ὁ ἐν λόγῳ κανὼν δὲν ἀναφέρει ὀνομαστικῶς ποίους κανόνας ἀνανεοῖ, ἀλλ' ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ εὐχερῶς ἀντιλαμβάνεται πᾶς τις, ὅτι ἐννοεῖ τὸν γ' τῆς Β' καὶ τὸν κη' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου. Ἐμφανίζεται δέ, ὅτι ἀποτελεῖ μετ' αὐτῶν μίαν συνέχειαν καὶ ἐν σύνολον.

Ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐνταῦθα εἶναι καὶ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ κανόνος τούτου χρησιμοποιομένη λέξις «ἀνανεούμενοι». Παρατηροῦμεν δηλονότι, ὅτι οἱ πατέρες τῆς ἐν λόγῳ συνόδου χρησιμοποιοῦν τὴν λέξιν «ἀνανέωσις», ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπανάληψιν καὶ ἐπικύρωσιν προηγουμένων διατάξεων. Ἐπομένως, ἐὰν θέλῃ τις νὰ εἶναι συνεπὴς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ πρᾶξιν, ὅταν ἀναζητῇ καὶ ἐπιδιώκῃ ἀνανέωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ,

1. Ρ α λ λ η - Π ο τ λ η, τόμ. Β', σελ. 387.

2. Ἀσφαλῶς μετὰ τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ἐπικυροῦται ἐμμέσως καὶ ὁ β' καν. αὐτῆς. Ὁ Βαλαμῶν λέγει: «Περὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κανόνος φησὶ τῆς δευτέρας συνόδου καὶ τοῦ κη' κανόνος τῆς δ' συνόδου» (α ὑ τ ὁ θ ι).

ὀφείλει κατὰ πρῶτον νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀνάδειξιν, ἐπικύρωσιν, ἐρμηνείαν, ἐνίσχυσιν καὶ ἐπαναθεσμοθέτησιν τῆς ἤδη παραδεδομένης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ κανὼν, λοιπόν, οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὰ προνόμια τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ τοῦ Ρώμης, ἐνῶ περὶ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῆς σειρᾶς τῆς τάξεως αὐτῶν. Ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη, ὡς καὶ αἱ προηγούμεναι, ἤθελε νὰ ὀρίσῃ τι τὸ ἰδιαίτερον διὰ τοὺς δύο τούτους θρόνους Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας ὑπολοίπους τρεῖς¹.

Σχετικῶς πρὸς τὰ προνόμια τῶν δύο θρόνων τούτων ὁ κανὼν φαίνεται, ὅτι λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ πάλιν τὴν πολιτικὴν σημασίαν τῶν πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ θρόνοι οὗτοι εὐρίσκονται. Μόνον δὲ κατὰ τὴν αἰτιολογίαν καὶ ἀβασιν ταύτην ὁ θρόνος Ἱεροσολύμων ὥφειλε νὰ κατέχῃ τὴν τελευταίαν, ὁ τῆς Ἀντιοχείας τὴν προτελευταίαν καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν τρίτην θέσιν, ἀσχέτως ἐὰν ἡ μὲν Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ συντελεσθέντος ἐν αὐτῇ γεγονότος τῆς χριστιανικῆς πίστεως, θὰ ἔδει νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς ἡ πρωτεύουσα τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ δὲ Ἀντιόχεια, λόγῳ τῆς ἀρχαιότητος τῆς ἐν αὐτῇ ἰδρυθείσης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς τῶν πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων ἔπρεπε νὰ ἀριθμῆται ὡς δευτέρα, μετὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλιν τοῦ Χριστιανισμοῦ². Ἐπομένως καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω κανόνος ἐπιβεβαιοῦται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλέγχθη καὶ προηγουμένως, ὅτι ἡ ἀξιολόγησις τῶν θρόνων δὲν ἐγένετο κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποστολικῆς προελεύσεως ἢ πιστότητος αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιδράσεώς των λόγῳ τῆς θέσεώς των ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ.

Παρὰ ταῦτα εἶναι ἔκδηλον τὸ φαινόμενον, ὅτι καὶ ὁ κανὼν οὗτος θραύει τὸν στενὸν σύνδεσμον τῆς ἐκκλησιαστικῆς θέσεως καὶ τάξεως μετὰ τοῦ πολιτικοῦ παράγοντος. Οἱ πατέρες τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, μὴ ἀναφέροντες πλέον τὸν πολιτικὸν τοῦτον παράγοντα, φαίνεται, ὅτι ἀποδεσμεύονται καὶ συγχρόνως ἀποδεσμεύουν τὴν Ἐκκλησίαν ἐξ αὐτοῦ. Βεβαίως, ἡ θέσις καὶ ἡ τάξις τῶν θρόνων καθωρίσθη βάσει καὶ τῆς θέσεώς των ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, βάσει τ.ἐ. καὶ τοῦ πολιτικοῦ παράγοντος. Ἀπαξ ὅμως καὶ ἐπαγινώθη αὕτη, φαίνεται, ὅτι ὀφείλει, ὅτι δύναται, νὰ παραμείνῃ τοιαύτη ἀνεξαρτήτως τῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νὰ ἐπισυμβοῦν εἰς τὸν πολιτικὸν παράγοντα³, ὅστις εἶναι δυνατόν νὰ μὴ λαμβάνεται πλέον σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν. Τώρα

1. Πρβλ. Μητροπ. Σάρδεων Μ α ξ ί μ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 172 καὶ 239-240.

2. Α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 240.

3. Τοῦτο φαίνεται εἶναι «ἀρχαῖον ἔθος» καὶ κανὼν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Ὁ στ' καν. τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου ὀρίζει: «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω... καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σφύζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις» (Ρ α λ λ η - Π ο τ λ η, τόμ. Β',

πλέον καὶ διὰ τὸ μέλλον, φαίνεται, ἀποφασιστικὸν ρόλον παίζει διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεώς των ἢ προσφορὰ αὐτῶν εἰς τὴν ἐδραίωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ Ἑκκλησίας¹.

Ἐπίσης, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ παρόντος κανόνος οὐδὲν συνάγεται περὶ ἰδιαιτέρας ἐξουσίας ἢ ὑπεροχῆς τοῦ θρόνου τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν ἢ θρόνων τῆς Ἀνατολῆς. Ἀντιθέτως διὰ τοῦ κανόνος τούτου διακηρύσσεται συνοδικῶς — ἂν καὶ ὑποτυπωδῶς — ἡ ἀρχὴ τῆς πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθ' ὅλου χώρου.

Ὡσαύτως, ἐὰν ἀναγνώσωμεν τὸν κανόνα προσεκτικῶς, θὰ ἴδωμεν, ὅτι οὗτος τοποθετεῖ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως «δεύτερον μετ' ἐκείνου», τ.ἔ. τὸν θρόνον τῆς Π. Ρώμης, ὅποτε θὰ ἐλεγέ τις ὅτι τὸ «μετὰ» τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, τὸ ὁποῖον συνεχίζει ἀκόμη νὰ μᾶς ἀπασχολῇ, σημαίνει τὴν ἀκολουθίαν τιμῆς καὶ ὄχι τὸ μετὰχρονον τῆς συστάσεως τῶν θρόνων τούτων².

Παρὰ ταῦτα καὶ τοῦτο δὲν λύει τὸ πρόβλημα ἱκανοποιητικῶς καὶ ὀριστικῶς. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν ἐγκρίτων βυζαντινῶν μας κανονολόγων. Ὡς γνωστόν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ κανόνος τούτου, ὁ Ζωναρᾶς ἐπεχείρησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ νόημα τῆς προθέσεως «μετά». Οὗτος λέγει: «Τὴν γὰρ, μετά, πρόθεσιν, οὐ συγχωρεῖ κατ' ἐκείνους νοεῖσθαι ἐπὶ τῷ μετὰ χρόνῳ τῆς συστάσεως τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ὁ λστ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ Συνόδου, δεύτερον τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τάττων μετὰ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, καὶ ἐπάγων, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀριθμεῖσθαι θρόνος, εἴτα ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων θρόνων ἡ, μετά, πρόθεσις ὑποβιβασμὸν δηλοῖ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτέθη· καὶ οὕτω νοεῖσθαι χρεών»³.

σελ. 128. Πρβλ. καὶ ἡ' καν. τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ λθ' τῆς Πενθέκτης). Ὁ δὲ λζ' καν. τῆς Πενθέκτης διακηρύσσει: «Οὐ γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης καιροῦ τῆς ἀκριβείας περιγραφείσης, ὁ τῆς οἰκονομίας ὅρος περιορισθήσεται» (α ὑ τ ὁ θ ι, σελ. 388), ὅπερ ἐρμηνεύουν ὁ Ἀριστηνός, λέγει: «Ἡ γὰρ ἀνάγκη τοῦ καιροῦ εἰς περιγραφὴν αὐτοῦ οὐ γενήσεται, ὥστε τὴν ἐπισκοπικὴν αὐτοῦ ἐλαττοῦσθαι ἀξίαν» (α ὑ τ ὁ θ ι, σελ. 392). Πρβλ. καὶ Π α ν. Μ π ο ὑ μ η, *Τὰ ἀναθέματα Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως καὶ κανονικότης τῆς ἄρσεως αὐτῶν*, Ἀθῆναι 1980, σελ. 165-166.

1. Πρβλ. Β λ. Φ ε ι δ ᾷ, *Τὸ πρωτεῖον τοῦ πρώτου εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν*, Ἱεροσολύμοις 1980, σελ. 9.

2. Ἀς ἀφήσωμεν τὸ γεγονός, ὅτι, ἐπειδὴ ἐνταῦθα τὸ «μετὰ» ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον καὶ ὄχι εἰς τὴν πόλιν, δὲν εἶναι ἀπολύτως εὐκόλον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε χρονικόν. Καὶ τοῦτο, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (μετονομασία ἀρχαίας πόλεως Βυζαντίου) συνεστήθη μετὰ τὸν θρόνον τῆς Ρώμης, ἐφ' ὅσον ὁ θρόνος οὗτος, ὡς ὑποστηρίζεται, ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου Ἀνδρέα καὶ ἔχει πιθανῶς τὴν αὐτὴν που ἱστορίαν πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης.

3. Ρ α λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 282.

Δικαιολογείται δὲ ὁ Ζωναρᾶς ἐνταῦθα νὰ λέγῃ, ὅτι ἡ πρόθεσις «μετὰ» δηλοῖ ὑποβιβασμὸν καὶ ὄχι τὸ μετὰχρονον, διότι π.χ. καὶ ὁ θρόνος τοῦ Ἱεροσολύμων ἱστορικῶς εἶναι προγενέστερος τοῦ Ρώμης ἢ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπίσης, ὁ Βαλσαμὼν ὀλίγον αἰνιγματωδῶς καὶ συγκεκριατμένως λέγει: «Σὺ δὲ ἀνάγνωθι ... καὶ τὸν λστ' κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, λέγοντα, εἶναι δεύτερον τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον»¹.

Ἀντιθέτως, ὁ Ἀριστηνός, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κανόνος τούτου τὴν ἔκφρασιν «ὁ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν Ρώμης ἔστω ... μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας», ἐν τούτοις τονίζων τὴν φράσιν τοῦ κανόνος «τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων» καὶ ἐπηρεαζόμενος προφανῶς ὑπὸ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ἀφ' ἑνός, καὶ ὑπὸ τῆς ἐκφράσεως «καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι» ἀφ' ἑτέρου, λέγει: «Ὡστε μὴ κατὰ τὴν τιμὴν δεύτερον τοῦ Ρώμης τάττεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους· οὕτω γοῦν καὶ ἐνταῦθα δεῖ νοεῖν τὴν, μετὰ, πρόθεσιν τοῦ χρόνου εἶναι δηλωτικήν, ἀλλ' οὐ τῆς τιμῆς. Μετὰ γὰρ χρόνους πολλοὺς τῶν ἴσων πρεσβείων τῇ Ρωμαίων ἐκκλησίᾳ καὶ ὁ θρόνος οὗτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτυχε, διὰ τὸ βασιλείᾳ τε καὶ συγκλήτῳ τιμηθῆναι τὴν πόλιν ταύτην»².

Οὕτω βλέπομεν, ὅτι ἡ διαφωνία μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων συνεχίζεται³. Καὶ συνεχίζεται μετ' ἐπιμονῆς. Ἡ ὑπαρξίς τῆς λέξεως «μετὰ» καὶ εἰς τὸν τρίτον τοῦτον κατὰ σειράν κανόνα δὲν διαλευκαίνει καὶ δὲν διαφωτίζει τὰ πράγματα, οὕτως ὥστε νὰ διαλύῃ τὰς σχετικὰς διαφωνίας αὐτῶν τελεσιδίκως. Ἡ σχετικὴ προβληματολογία ἐπομένως περὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ «μετὰ» συνεχίζεται καὶ διαιωνίζεται.

1. Αὐτόθι, σελ. 175.

2. Ἀριστηνοῦ, Ἑρμηνεία εἰς τὸν λστ' καν. τῆς Πενθέκτης, ἐν Ράλλη-Ποτλῇ, τόμ. Β', σελ. 387-388.

3. Βεβαίως δὲν παραβλέπομεν οὔτε καὶ τὴν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κανονολόγον ὑποκρυπτομένην ἢ ἐκδηλουμένην διστακτικότητα, ἀμφιβολίαν, ἢ καὶ διαφωνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

(Δύσις τοῦ προβλήματος)

1. Παλαιότεραι προτάσεις λύσεως.

Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐπισημαίνων τὴν ἐν λόγῳ διαφορίαν τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων, τελικῶς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὔτε ἡ μία πλευρά, οὔτε ἡ ἄλλη ἔχει δίκαιον. Συγκεκριμένως παρατηρεῖ: «Ἡ δέ, μετὰ πρόθεσις, ἐνταῦθα (εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου) δὲν δηλοῖ τὸ τοῦ χρόνου ὕστερον, καθὼς τινες λέγουσι μετὰ τοῦ Ἀριστηνοῦ, ἀλλ' οὔτε ὑποβιβασμὸν καὶ ἐλάττωσιν, καθὼς οὐκ ὀρθῶς ἐρμηνεύει ὁ Ζωναρᾶς¹... ἀλλὰ δηλοῖ ἰσότητά τιμῆς καὶ τάξιν, καθ' ἣν ὁ μὲν ἔστι πρῶτος, ὁ δέ, δεύτερος. Ἰσότητά μὲν τιμῆς διατὶ καὶ οἱ ἐν Χαλκηδόνι Πατέρες, κανόνι καὶ λέγουσιν, ὅτι οἱ ρν' (=150) οὗτοι Ἐπίσκοποι τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῷ τῆς παλαιᾶς Ρώμης δεδώκασι τῷ τῆς νέας Ρώμης, καὶ οἱ ἐν Τρούλλῳ, κανόνι λστ', λέγουσι τῶν ἴσων τῷ Ρώμης ἀπολαύειν πρεσβείων τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Τάξιν δέ, διατὶ καὶ ἐκεῖνοι καὶ τοῦτοι ἐν τοῖς αὐτοῖς κανόσι δεύτερον μετὰ τὸν Ρώμης λέγουσι τὸν Κωνσταντινουπόλεως, οὐχὶ δεύτερον τῇ τιμῇ, ἀλλὰ δεύτερον τῇ τάξει τῆς τιμῆς»². Τὴν ἀποψιν δὲ αὐτὴν, φαίνεται, ἀκολουθεῖ πιστῶς καὶ ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος³.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ὁ Ἀγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (καὶ ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος) παρατηρεῖ, ὅτι οὔτε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὸ μετὰ χρόνον (= τὸ τοῦ χρόνου ὕστερον), ἔχουν δίκαιον, οὔτε ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὸν ὑποβιβασμὸν καὶ τὴν ὑφεδρίαν, ἐν συνεχείᾳ δέχεται,

1. Καὶ προσθέτει ἐν παρενθέσει: «Ἐπειδὴ, μὲ τὸ νὰ εἶναι μετὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλεξανδρείας, μετὰ δὲ τὸν Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τὸν Ἀντιοχείας ὁ Ἱεροσολύμων, κατὰ τὸν λστ' τῆς ΣΤ' ἔσονται τέσσαρα εἶδη ὑποβιβασμοῦ τιμῆς, καὶ ἀκολουθῶς πέντε διαφοραὶ τιμῆς μίᾳ τῆς ἄλλης ἀνωτέρα, ὅπερ ἐναντίον ἐστὶ πάσῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μόνον δεκτὸν τοῖς Λατίνοις καὶ Λατινόφροσιν».

2. «Πηδάλιον», σελ. 157-158. Παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς παρούσης ἐρμηνείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ συνοψίζει πολλὰ τῶν ἀνωτέρω γραφέντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ δίδει ἀφορμὴν πρὸς περαιτέρω παρατηρήσεις, πρὸς ἀνάλυσιν, διερεύνησιν, καὶ καλλιτέραν τοποθέτησιν τοῦ θέματος. Εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν ὁ Ἀγ. Νικόδημος ἔχει ἐπηρεασθῇ προφανῶς ἐκ τοῦ Δοσιθέου («Ἴδε Δωδεκάβιβλον», σελ. 50-51).

3. Μητροπ. Σάρδεων Μαξιμου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 103-104.

ὅτι ἡ πρόθεσις «μετά» τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου δηλοῖ ἰσότητα τιμῆς καὶ συγχρόνως τάξιν τιμῆς¹. Τὴν γνώμην του δὲ αὐτὴν στηρίζει συγχρόνως εἰς τοὺς κη' καν. τῆς Δ' καὶ λστ' τῆς ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδου. Ἡ μέθοδος ὅμως αὐτῇ, ὡς καὶ τὸ συμπέρασμα, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀπολύτως ὀρθά. Ἄς ἴδωμεν δὲ διὰ ποῖον λόγον.

Λέγει ὁ "Αγ. Νικόδημος, ὅτι «ἐν τοῖς αὐτοῖς κανόσι» (κη' τῆς Δ' καὶ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου) δεύτερος μετὰ τὸν Ρώμης τίθεται ὁ Κωνσταντινουπόλεως. "Ομως ἂν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν λστ' καν. τῆς Πενθέκτης, ἀντιθέτως ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου δὲν ὁμιλεῖ, ὡς εἶδομεν, περὶ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἢ περὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς (καὶ μόνον) περὶ τῆς πόλεως. Διότι λέγει, «ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπάρχει δευτέρα». Ὅποτε δὲν εἶναι, νομίζομεν, δυνατόν νὰ λαμβάνωνται ἀδιακρίτως καὶ παραλλήλως οἱ δύο κανόνες ὁμοῦ. Ἄλλως τε ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς κανονολόγους ἄλλος ἐστηρίχθη εἰς τὸν πρῶτον κανόνα καὶ ἄλλος εἰς τὸν δεύτερον, διὰ νὰ καταλήξουν εἰς διαφορετικὰ συμπεράσματα. Ἐπομένως «κάποιαν» διαφορὰν θὰ ἔχουν μεταξὺ των οἱ δύο αὐτοὶ κανόνες.

Περαιτέρω ὁ "Αγ. Νικόδημος λέγει, ὅτι τὸ «μετά» δηλοῖ «ἰσότητα τιμῆς καὶ τάξιν». "Ομως τίθεται τὸ ἐρώτημα, πῶς εἶναι δυνατόν τὸ «μετά» νὰ δηλοῖ συγχρόνως καὶ ἰσότητα τιμῆς καὶ τάξιν ἢ σειρὰν ἀκολουθίας; Ἐξ ἄλλου, ὁ πρῶτος τῇ τάξει, δὲν εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τιμῆς τοῦ δευτέρου τῇ τάξει;

Λέγει ἐπίσης, ὅτι τὸ «μετά» περὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως δηλοῖ «οὐχὶ δεύτερον τῇ τιμῇ, ἀλλὰ δεύτερον τῇ τάξει τῆς τιμῆς». Ἀλλὰ τίθεται καὶ πάλιν τὸ ἐρώτημα, τί διαφέρει τὸ ἐν τοῦ ἄλλου; Μήπως ἡ γινομένη διάκρισις εἶναι ἐξεζητημένη; Πάντως ὁ πολλακίς μνημονευόμενος ἔγκριτος κανονολόγος Ζωναρᾶς δὲν φαίνεται νὰ κάμνῃ τοιαύτην διάκρισιν. Οὗτος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου λέγει: «Ζητητέον τὰ ἐκεῖ (= εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου) εἰρημένα, ἀρκοῦντα εἰς ἀπόδειξιν τοῦ δευτέρου ταύτην τὴν βασιλίδαν πόλιν κατὰ τάξιν τῆς τιμῆς κρίνεσθαι»². Καὶ κατωτέρω εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα σημειοῖ: «Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἄλλων θρόνων ἡ, μετά, πρόθεσις (τοῦ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου) ὑποβιβασμὸν δηλοῖ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐτέθη»³. Βλέπομεν, δηλ., ὅτι τὸν

1. Κρίσεις τινὰς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων τῶν ἐν λόγῳ κανονολόγων ὡς καὶ ἀποπείρας συμβιβασμοῦ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν δύναται τις νὰ εὕρῃ καὶ παρὰ Βλ. Φειδᾶ, *Προϋποθέσεις διαμορφώσεως*, σελ. 161-162, καὶ Μ. Πέτροβιτς, *ἐνθ' ἀνωτ.*, σελ. 179 ἐξ.

2. Ράλλη - Πουλάη, τόμ. Β', σελ. 282.

3. Αὐτόθι.

δεύτερον τῇ τάξει τῆς τιμῆς τὸν θεωρεῖ ὡς ὑποβιβασμὸν καὶ ἐπομένως, ὅταν ὁ Ζωναρᾶς λέγῃ, δεύτερον τῇ τάξει τῆς τιμῆς, ἐννοεῖ δεύτερον τῇ τιμῇ¹.

Ἐπομένως δὲν δυνάμεθα ἄνευ ἐπιφυλάξεων νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἀποδίδει ὁρθῶς τὴν σκέψιν τοῦ Ζωναρᾶ ὁ "Αγ. Νικόδημος, ὅταν λέγῃ: «Σημείωσαι δὲ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ζωναρᾶς, ἐρμηνεύων τὸν κανόνα, τὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦτο προτίθησι θέσπισμα², φανερόν ἐστι, ὅτι τὴν ἐλάττωσιν καὶ ὑποβιβασμὸν ὅπου εἶπεν ἀνωτέρω τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Ρώμης, κατὰ τὴν τάξιν μόνον εἶπε τῆς τιμῆς, καὶ οὐ κατὰ τὴν τιμὴν ἀπλῶς, καθ' ἣν καὶ ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς καὶ ἐν ταῖς καθέδραις, καὶ ἐν τοῖς μνημοσύνοις τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ὁ μὲν, προτερεῦει, ὁ δὲ ἐπεται»³. Τώρα διατὶ ὁ "Αγ. Νικόδημος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ὑποβιβασμὸς καὶ ἡ ἐλάττωσις ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν τάξιν τῆς τιμῆς καὶ ὅχι εἰς τὴν τιμὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, εἶναι ὀλίγον δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν, ὅτι ὁ "Αγ. Νικόδημος κατενόησεν ὁρθῶς τὸν Ζωναρᾶν, καὶ ὅτι πράγματι ὁ Ζωναρᾶς ἐννοεῖ τὴν ἔκφρασιν «δεύτερον μετὰ» «κατὰ τὴν τάξιν μόνον τῆς τιμῆς καὶ ὅχι κατὰ τὴν τιμὴν γενικῶς», τότε διατὶ ἀπεφάνθη ἀνωτέρω, ὅτι «οὐκ ὁρθῶς ἐρμηνεύει ὁ Ζωναρᾶς»; Ἐπομένως καὶ πάλιν φαίνεται, ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ζωναρᾶ ἀπολύτως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ζωναρᾶς ὁμιλεῖ περὶ «ὑποβιβασμοῦ», καὶ ὅχι «περὶ ἰσότητος τιμῆς» τῶν δύο θρόνων, ὅπως δέχεται ὁ "Αγ. Νικόδημος.

Ἐπίσης ὁ "Αγ. Νικόδημος, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς λέγει, ὅτι ἡ πρόθεσις «μετὰ δὲν δηλοῖ τὸ τοῦ χρόνου ὕστερον, καθὼς τινες λέγουσι μετὰ τοῦ Ἀριστηνοῦ», ἐν συνεχείᾳ ὑποστηρίζει, ὅτι αὕτη «δηλοῖ ἰσότητα τιμῆς». Ἀλλὰ ὁ Ἀριστηνὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅταν ὁμιλοῦν καὶ λέγουν, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως «τῆς αὐτῆς μεθέξει»⁴ καὶ τῆς «ἴσης τιμῆς»⁵, καὶ ὅτι εἶναι «ὁμότιμος»⁶ καὶ «ἰσότημος»⁷ πρὸς τὸν Ρώμης, αὐτὸ ἀκριβῶς ὑποστηρίζουν, ὅτι δηλ. ἡ πρόθεσις «μετὰ» δηλοῖ τὸ «τοῦ χρόνου ὕστερον», τὸ μετὰχρονον.

Ἐξ ἄλλου, καὶ ἐὰν δεχθῶμεν ὡς ὁρθὴν τὴν ἄποψιν τοῦ Ἀγ. Νικοδή-

1. Περὶ τοῦ ἐξεζητημένου τῆς ἀνωτέρω διακρίσεως ἵσως συνηγορεῖ καὶ τὸ γενονός, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων Γεννάδιος (*Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ ἐν Χαλκηδὼνι Σύνοδος*, ἐν «Ὁρθοδοξίᾳ», τόμ. ΚΣΤ' [1951], σελ. 421) λέγει: «Οἱ ἀρχαῖοι σχολιασταὶ — Ζωναρᾶς, Βαλαμῶν — ὁρθῶς ἐξηγήσαν τὴν πρόθεσιν «μετὰ», ἀποδώσαντες εἰς αὐτὴν οὐχὶ χρονικὴν, ἀλλὰ ἱεραρχικὴν ἔννοιαν». Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, σελ. 160. Πρβλ. καὶ Δοσιθέου, *Δωδεκάβιβλος*, σελ. 360.

2. Τὴν νεαράν ρλ', βιβλ. ε' τῶν Βασιλικῶν, τίτλ. γ'.

3. «Πηδάλιον», σελ. 158.

4. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 176.

5. Αὐτόθι.

6. Αὐτόθι, σελ. 286.

7. Αὐτόθι.

μου, ὅτι τὸ «μετά» δὲν δηλοῖ τὸ μετὰχρονον (= τὴν καθ' ὅλα ἰσότητα), οὔτε τὸν ὑποβιβασμόν, ἀλλὰ μόνον τὴν τάξιν τῆς τιμῆς, τίθεται τὸ ἐρώτημα: Εἶναι πλήρης ἡ ἀποψις αὐτή; Δίδει τ.ἔ. ἀπάντησιν εἰς ὅλα τὰ σχετικὰ προβλήματα; Τί θὰ συμβαίνει π.χ. εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ὁ θρόνος τῆς Ρώμης, ἀποκλίνει τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀποκοπτεται τῆς ὁμηγύρεως τῶν Ὁρθοδόξων; Θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ἀπολαύῃ τῆς αὐτῆς τιμῆς, καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, τῶν αὐτῶν πρωτείων; Θὰ εἶναι δηλονότι πρῶτος τῇ τάξει, θὰ εἶναι ἐπὶ κεφαλῇ τῆς γραμμῆς τῶν ὀρθοδόξων πατριαρχικῶν θρόνων, παρ' ὅλην τὴν παρέκκλισιν ἀπὸ τῆς παραδεδομένης ὀρθῆς πορείας αὐτῶν;

Διὰ τοὺς λόγους τούτους φοβούμεθα, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνωμεν ἀπολύτως ἱκανοποιημένοι ἐκ τῆς ἀνωτέρω διδομένης λύσεως, διὰ τῆς τοιαύτης συμβιβαστικῆς προτάσεως, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν αὐτὴν παντελῶς. Διότι ὡς ἰδέα δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς μίαν περισσότερον ὠλοκληρωμένην λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐννοίας, τῶν ἀποχρώσεων καὶ τοῦ ρόλου τῆς προθέσεως «μετά».

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ κατὰ γράμμα ἀνάλυσις καὶ διερεύνησις μόνη δὲν ἐπαρκεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διὰ τὴν ὀρθὴν καὶ πλήρη διαλεύκανσιν τοῦ νοήματος τῶν κανόνων καὶ τὴν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ «μετά». Διὸ ὀφείλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ πράγματα καὶ βαθύτερον, νὰ εἰσχωρήσωμεν ὅπισθεν τοῦ γράμματος, νὰ ἀναζητήσωμεν τὸ ὑποκρυπτόμενον νόημα, διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐπὶ πλέον, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν, μήπως, καὶ ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἔχουν δίκαιον καὶ αἱ δύο πλευραὶ ἢ μᾶλλον καὶ αἱ τρεῖς (αἱ δύο παλαιαὶ καὶ ἡ νεωτέρα).

2. Ἡ νῦν προτεινομένη λύσις.

Ἀφετηρία καὶ ἐνθάρρυνσις εἰς τὴν νέαν αὐτὴν προσπάθειαν καὶ ἐρευναν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ ἡ γνωστὴ γνώμη τοῦ Ζωναρά, ἡ ὁποία φαίνεται, ὅτι ἐνθουσιάζει καὶ τὸν Ματθαῖον Βλάσταρην. Διότι ὁ τελευταῖος, πρὶν παραθέσῃ αὐτὴν εἰς τὸ «Σύνταγμά» του, χαρακτηρίζει τὸν Ζωναράν ὡς «ὑπερφυῆ»¹, τ.ἔ. ὡς ἐκτάκτως εὐφυῆ, ὡς ἐξάισιον, ὡς μέγαν.

Ἦδη ἀνωτέρω, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ἀνεφέρθη, ὅτι ὁ Ζωναράς καὶ ὁ Ματθαῖος Βλάσταρης, παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσιν των, ἐν τούτοις δέχονται μίαν περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν ἡ πρόθεσις «μετά» νὰ δηλοῖ τὸ μετὰχρονον, καὶ ὅχι ἀκολουθίαν τιμῆς. Καὶ ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν οἱ πατέρες προορατικῶς ἔδωσαν τὰ ἴσα πρεσβεῖα εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ τ.ἔ. προέβλεπον, ὅτι ἡ Ρώμη θὰ παρεξέκλινεν ἀπὸ τὴν ὁμήγυριν τῶν πιστῶν καὶ οὕτω θὰ καθί-

1. Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. ΣΤ', σελ. 256.

στατο πρώτη ἡ ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, ἀναλαμβάνουσα ὅλας τὰς σχετικὰς εὐθύνas καὶ τιμὰς. Ἐπομένως θὰ ἡδυνάτο τις νὰ θέσῃ ἐν γενικώτερον ἐρώτημα: Μήπως οἱ Πατέρες, ἐπειδὴ προέβλεπον μίαν τοιαύτην παρῆκλινσιν τοῦ Ρώμης, διετύπωσαν οὕτω τοὺς κανόνas καὶ ἐχρησιμοποίησαν σκοπίμως καὶ εἰδικῶς τὴν πρόθεσιν «μετά», ὥστε νὰ εἶναι ἐφικτὸν αὕτη νὰ ἐννοῇ καὶ τὸ μετὰχρονον, καὶ τὸν ὑποβιβασμὸν, καὶ τὴν τάξιν τῆς τιμῆς ἀνὰ λόγως τῶν περιστάσεων; Τοῦτο φαίνεται πολὺ λογικὸν καὶ πιθανόν, ἐφ' ὅσον μάλιστα δεχόμεθα, ὅτι οἱ κανόνες τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας θεσπίζονται τῇ ἐπιστάσει τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ἐξ οὗ καὶ ὀνομάζονται «θεῖοι»¹.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν περατωθεῖσαν τὴν ἔρευνάν μας. Πλὴν ὅμως ἡμεῖς θὰ ἡθέλομεν νὰ χωρήσωμεν ἀκόμη περαιτέρω, διὰ νὰ ἱκανοποιήσωμεν πληρέστερον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀναγνώστας μας. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ διὰ νὰ ἐμπεδώσωμεν τὰ ἀνωτέρω καλλίτερον καὶ διὰ νὰ ἐπικυρώσωμεν ὀριστικώτερον καὶ τὴν ἀποψιν τοῦ «ὑπερφυοῦς» Ζωναρᾶ².

Διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐρέυνης καὶ τὴν περαιτέρω οἰκοδομὴν αὐτῆς δυνάμεθα ἀφορμὴν καὶ πάλιν νὰ λάβωμεν ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς κανονολόγους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ μὲν Ἀριστηνός, διὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ «μετά» τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἰσότητά, στηρίζεται εἰς τὸν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ δὲ Ζωναρᾶς, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν, στηρίζεται εἰς τὸν λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου. Φαίνεται δηλ., ὅτι ὁ κατὰ σειρὰν δεῦτερος κα-

1. Τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτὸν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς κανόνas. Πρβλ. τὸν α' καν. τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὅπου διακηρύσσεται: «...ἀσπασίως τοὺς θεῖους κανόνas ἐνστερνιζόμεθα καὶ ὁλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον κρατῦνομεν τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν σαλπύγων τοῦ Πνεύματος πανευφήμων Ἀποστόλων, τῶν τε Ἀγίων ἐξ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν· ἐξ ἐνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος αὐγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα» (Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 556). Ὅπως διακηρύσσεται ὑπὸ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «κατὰ τὸν πλέον πανηγυρικὸν τρόπον ἡ κρατούσα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνειδήσει βαθυτάτη πεποιθισίς περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν θείων καὶ ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων ὡς καρπῶν τοῦ Παναγίου Πνεύματος» (Κων. Μουρατίδου, *Οἱ ἱεροὶ κανόνες «στῦλος καὶ ἔδραγμα» τῆς Ὁρθοδοξίας*, σελ. 9).

2. Ἴσως τοῦτο ἐνισχύει καὶ τὴν ἀποψιν τῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τῆς 12.3.1981, ὅπου ὡσαύτως γίνεται λόγος περὶ «θεοπνεύστου προοπτικῆς» (ἄρθρ. 21) τῶν «θεοπνεύστων πατέρων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, (οἱ ὅποιοι) ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ προοπτικῇ αὐτῶν, ὄντως ὑπὲρ τῆς εὐτάκτου ἱεραρχικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπεφῆναντο» (ἄρθρ. 24) (περιοδ. «Ἐπίσκεψις», ἀριθμ. 254, τῆς 15.6.1981, σελ. 13-14, καὶ «Ἐκκλησία», τόμ. ΝΗ' [1981], σελ. 294).

νών, ἤτοι ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, δίδει εὐχερέστερον τὴν ἐν-
τύπωσιν τῆς ἰσότητος τῶν πρεσβείων τιμῆς μεταξὺ τῶν δύο θρόνων Ρώ-
μης-Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ κατὰ σειράν τρίτος, ἤτοι ὁ λστ' καν. τῆς
Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου, δίδει μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὑποβιβασμοῦ
ἢ μᾶλλον τῆς ἀκολουθίας τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔναντι τοῦ
θρόνου τῆς Ρώμης.

Ἀναλόγους διαπιστώσεις ἐκάμαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς προηγουμένας
παραγράφους, αἱ ὁποῖαι ἐπικυροῦν τὰς ἀνωτέρω ἐντυπώσεις. Ταῦτα πάντα,
νομίζομεν, ὅτι μᾶς παρέχουν σοβαρὸν ἔρεισμα, ὥστε νὰ τοποθετήσωμεν τοὺς
τρεῖς αὐτοὺς κανόνες εἰς τὸ σχῆμα τῶν τριῶν περιόδων τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν διατύπωσιν ὠρισμένων ὑποθέσεων, ἢ
μᾶλλον εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν προηγουμένων θέσεων.

Ἐφ' ὅσον, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, εἶναι ἐνδεχόμενον οἱ Πατέρες τῆς
Δ' Οἰκουμ. Συνόδου νὰ ἔδωσαν τὰ ἴσα πρεσβεῖα εἰς τὸν Κωνσταντινουπό-
λεως, ἐπειδὴ προέβλεπον τὴν παρέκκλισιν τῆς Ρώμης, ἐξ ἴσου εἶναι δυνατόν
προορατικῶς, ἢ μᾶλλον καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, οἱ Πατέρες
τῶν ὡς ἄνω τριῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων νὰ συνέθεσαν τοὺς κανόνες οὕτως,
ὥστε νὰ ἀντικατοπτρίζουν-προεικονίζουν τὰς τρεῖς περιόδους τῆς Χριστιανο-
σύνης: Τῆς Πρώτης, τῆς ἡνωμένης, τῆς Δευτέρας, τῆς διηρημένης, καὶ τῆς
Τρίτης, τῆς ἀναμενομένης (τῆς ἐπανασυνδεθησομένης). Καὶ ἔχι μόνον αὐτό,
ἀλλὰ ἐπὶ πλέον νὰ ὑποδεικνύουν τὸ πρέπον εἰς ἐκάστην περίοδον καὶ οὕτω
νὰ δίδουν ἀπάντησιν τινὰ εἰς τὰ προβλήματα, τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν τοιαύ-
την ἱστορίαν καὶ πορείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἴσως διερωτηθῇ τις, διατί οἱ ἐν λόγῳ ἐρμηνευταὶ δὲν παρετήρησαν
τοῦτο; Ἡμεῖς θὰ ἠθέλομεν συνηγοροῦντες ὑπὲρ αὐτῶν νὰ εἰπωμεν, ὅτι εἶναι
ἄρκετὰ καὶ ὑπεράρκετὰ, ὅσα παρετήρησαν, ἡρμήνευσαν καὶ μᾶς παρέδωσαν
σχετικῶς. Δὲν ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ ὑποψιασθοῦν, ὅτι ἐνδέχεται οἱ ἐν λόγῳ
κατὰ σειράν κανόνες (γ', κη' καὶ λστ') παρ' ὅλην τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν ἐνό-
τητα των, ἢ μᾶλλον ἔνεκα καὶ τῆς τελευταίας αὐτῆς, νὰ ὑποκρύπτουν τί, τὸ
ὁποῖον ἀνταποκρίνεται εἰς τρεῖς διαφορετικὰς καταστάσεις. Καὶ τοῦτο, διότι
δὲν εἶχον τὰς ἀπαραιτήτους προσλαμβάνουσας παραστάσεις. Ἀντιθέτως
ἡμεῖς σήμερον ἔχομεν τὰς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις, καὶ διὰ τὸν λόγον
τοῦτον δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι ὑποδηλοῦν τρεῖς
διαφορετικὰς ἱστορικὰς περιόδους, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ὁρθότητα τῆς
πίστεως τῶν θρόνων τούτων καὶ μὲ τὸν σύνδεσμον αὐτῶν πρὸς τὴν Ἐκκλη-
σίαν τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν.

Ἀνακρίνοντας, λοιπόν, μετὰ μεγαλυτέρας προσοχῆς καὶ συγκρίνοντας
ἡμεῖς ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὁρους τοὺς τρεῖς προμνημονευθέντας κανόνες θὰ
ἐλέγομεν, ὅτι οὗτοι προεικονίζουν τὰς τρεῖς περιόδους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς

ιστορίας, καὶ εἰς αὐτὰς ἀνταποκρίνονται¹. Κατὰ τὴν χρονολογικὴν αὐτῶν σειράν: 'Ο γ' τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου εἰς τὴν Α' Περίοδον, ὁ κη' τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου εἰς τὴν Β' Περίοδον, καὶ ὁ λστ' τῆς Πενθέκτης εἰς τὴν Γ' Περίοδον. Τοιουτοτρόπως δέ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, διευθετοῦνται καὶ αἱ ἐγγενεῖς δυσχέρειαι τῶν κανόνων, ὡς καὶ αἱ συναφεῖς διαφωνίαι τῶν προμνημονευθέντων ἐρμηνευτῶν, τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων.

'Αλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐγγυτέραν ἐξέτασιν τῶν πραγμάτων, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν καὶ ἐπαληθεύσωμεν καλλίτερον τὴν προτεινομένην λύσιν.

3. 'Η ἐφαρμογὴ — ἐπαλήθευσις τῆς λύσεως.

α) 'Επὶ τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου.

'Ο γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν Α' Περίοδον, λέγει χαρακτηριστικῶς: «Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον»².

'Η πρόθεσις «μετὰ» εἰς τὸν κανόνα αὐτὸν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐπίσκοπον, εἰς τὴν σειράν τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι σημαίνει μᾶλλον τὸν «υποβιβασμόν», ἢ ἔστω τὴν ἀκολουθίαν, τὸν δεύτερον εἰς τὴν σειράν. 'Αλλως τε καὶ ἡ ἐπιστολὴ τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα μᾶλλον αὐτὸ ἐνισχύει, ὅταν λέγῃ: «'Εβεβαίωσαμεν δὲ καὶ τὸν τῶν ρν' (= 150) ἁγίων Πατέρων (τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου) ... κανόνα, τὸν διαγορεύοντα, μετὰ τὸν ὑμέτερον ἀγιώτατον, καὶ 'Αποστολικὸν θρόνον, τὰ πρεσβεῖα τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν, δεύτερον τεταγμένον»³. 'Ητοι, κατὰ τὸν κανόνα αὐτὸν ὁ Ρώμης πράγματι θεωρεῖται πρῶτος, κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῶν 'Ορθοδόξων, καὶ τιμᾶται ὡς τοιοῦτος.

'Η τάξις αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ρώμη γενικῶς ἦτο ἐπὶ κεφαλῇς τῶν 'Ορθοδόξων 'Εκκλησιῶν 'Ανατολῆς καὶ Δύσεως, ἐπειδὴ ἦτο ὁ συνεχιστὴς καὶ ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, τῆς ὁρθῆς διδασκαλίας⁴. 'Ητοι, ἡ τάξις αὕτη, ἡ ὀριζομένη

1. Οὐχὶ τυχαῖον, ὅτι οἱ σχετικοὶ αὐτοὶ κανόνες εἶναι τρεῖς.

2. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 173. 'Ο κανὼν οὗτος προϋποθέτει καὶ ἄρα ἐμμέσως ἀναγνωρίζει, τουλάχιστον δὲν ἀπορρίπτει, τὰ ἴσα πρεσβεῖα δικαιοδοσίας εἰς τοὺς θρόνους τῆς Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως. 'Ιδε Παν. Μπούμη, *Τὰ πρεσβεῖα ἐξουσίας τῶν θρόνων Ρώμης-Κων/πόλεως*.

3. Mansi, 6, 152 D-153 A.

4. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου ἀρκεῖ μία χαρακτηριστικὴ μαρτυρία ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου πρὸς τὸν Λέοντα Ρώμης, Mansi, 6, 148: «Τί γὰρ πίστεως πρὸς εὐφροσύνην ἀνώτερον; τί τῆς δεσποτικῆς γνώσεως πρὸς χορείαν παιδρότερον; ἢν αὐτὸς ἄνωθεν ὁ σωτὴρ πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν παρέδωκε... ἢν αὐτὸς ὥσπερ

ὑπὸ τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ἀνταποκρίνεται ἄριστα εἰς τὴν Α' Περίοδον τῆς Ἐκκλησίας τὴν πρὸ τοῦ Σχίσματος Ἀνατολῆς-Δύσεως (τοῦ 1054)¹.

β) Ἐπὶ τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου.

Ἀπὸ τὸν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν κατάστασιν καὶ τάξιν τῆς Β' Περιόδου τῆς Ἐκκλησίας, ἀποσπῶμεν τὰς χαρακτηριστικώτερας φράσεις, διὰ νὰ μὴ καταγράψωμεν αὐτὸν καὶ πάλιν ὁλόκληρον λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς του. Ὁ κανὼν, λοιπόν, οὗτος, ἀφοῦ προηγουμένως μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι οἱ Πατέρες ἀπέδωσαν «τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης τὰ πρεσβεῖα», ἐν συνεχείᾳ ἀναγνωρίζει καὶ ἀποδίδει «τὰ ἴσα πρεσβεῖα τῷ τῆς νέας Ρώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ... δευτέραν μετ' ἐκείνην (τὴν πρεσβυτέραν Ρώμην) ὑπάρχουσιν (τὴν νέαν Ρώμην)»².

Παρατηροῦμεν δηλ. ἐνταῦθα, ὅτι ὁ κανὼν ἀποδίδει τὰ ἴσα, τὰ αὐτά, πρεσβεῖα εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰ τοῦ Ρώμης, «ἐπειδὴ ἡ Ν. Ρώμη ὑπάρχει δευτέρα μετὰ τὴν Π. Ρώμην». Καὶ εἵπομεν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀνάλυσιν τῶν κανόνων, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ «μετὰ» ἐνταῦθα δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, ἀλλὰ εἰς τὴν πόλιν, ἀναγκάζεται τις νὰ κλίνη ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως, ὅτι ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ἀπὸ ἱστορικῆς πλευρᾶς, καὶ ἐπομένως νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἰς τὸν κανόνα τοῦτον τὸ «μετὰ» ἐννοεῖ τὸ μετὰχρονον, τὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μεταγενέστερον.

Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο μᾶς δίδει ἔτι περαιτέρω τὸ δικαίωμα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὁ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου ἀφήνει ἀνέπαφον τὸ θέμα, ἐὰν ὁ θ ρ ὁ ν ο ς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν σειρὰν τιμῆς ἤρχετο δεύτερος,

χρυσὴν σειρὰν τῇ προσταγματι τοῦ θεμένου καταγομένην εἰς ἡμᾶς διεφύλαξας, πᾶσι τῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου φωνῆς ἐρμηνεὺς καθιστάμενος καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως τοῖς πᾶσι μακαρισμὸν ἐφελκόμενος· ὁθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῶ σοι τοῦ καλοῦ πρὸς ὠφέλειαν χρῆσάμενοι, τῆς ἀληθείας τοῖς τῆς ἐκκλησίας τέκνοις τὸν κληρὸν ἐδείξαμεν, οὐ καθ' ἓνα ἕκαστος ἐν παραβύστῳ τὴν διδασκαλίαν ποιούμενοι, ἀλλὰ κοινῇ πνεύματι, μᾶ συμπολὶα καὶ ὁμονοία τῆς πίστεως τὴν ὁμολογίαν γνωρίσαντες. καὶ ἤμεν ἐν κοινῇ χορεῖα, τοῖς πνευματικοῖς, ὡς ἐν βασιλικοῖς δέλτοις, ἐντρυφῶντες ἐδέσμασιν, ἅπερ διὰ τῶν σῶν γράμμάτων ὁ Χριστὸς τοῖς εὐωχομένοις ὑπέστρεψε».

1. Νομίζομεν δέ, ὅτι αὕτῃ ἡ τοποθέτησις δίδει καὶ ἐν κανονικὸν μέτρον ἐκτιμήσεως ὡς «πρὸς τὴν θέσιν τῆς Ρώμης ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πρώτης χιλιετηρίδος», τὸ ὅποιον κατὰ τὸν π. Al. Schmemmann ἀναμείνει ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία» (*La notion de primauté dans l' ecclésiologie Orthodoxe*, ἐν *La primauté de Pierre dans l' Église Orthodoxe*, Neuchâtel-Paris 1960, σελ. 141, 142).

2. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 281. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν δέ, ὅτι ὁ κανὼν ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ πρεσβεῖα δικαιοδοσίας καὶ εἰς τὰ πρεσβεῖα τιμῆς.

ἐὰν εἶχε τὰ πρεσβεῖα μετὰ τὸν Ρώμης¹. Μὲ ἄλλους λόγους: Ἐμφανίζεται μὲν ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως γενικῶς, ὅτι ἀναλαμβάνει τὰ ἴσα πρεσβεῖα, τὰς αὐτὰς προνομίας (καὶ κατὰ τὴν δικαιοδοσίαν καὶ κατὰ τὴν τιμὴν), ἀλλὰ ἀποσιωπᾶται, ἀγνοεῖται, τὸ εἰδικὸν θέμα τῆς θέσεως αὐτοῦ ἔναντι τοῦ Ρώμης, ἢ μᾶλλον ἀγνοεῖται καὶ αὐτὸς ὁ Ρώμης κατὰ τινα τρόπον. Διὰ ταῦτα καὶ εἰδικώτερον θὰ ἐλέγομεν, ὅτι δὲ ν ὁ ρ ί ζ ε τ α ι πλέον ἢ θέσις τοῦ Ρώμης. Δὲν καθορίζεται, τ.ἔ. τουλάχιστον ἐμφανῶς, ἐὰν αὐτὸς εἶναι πρῶτος ἢ δευτέρος εἰς τὴν σειράν.

Ἡ ἐντύπωσις δὲ αὕτῃ ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ πρότασις «δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν» δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ρῆμα καθοριστικόν, π.χ. τὸ «ὀρίζομεν», ὁπότε θὰ ἐλέγομεν, ὅτι ἀπηχεῖ τὰς διαθέσεις τοῦ νομοθέτου, ὅτι δηλ. ὁ ρ ί ζ ε ι τὰ πράγματα. Ἀπλῶς εἶναι μία πλαγία αἰτιολογικὴ πρότασις, ἡ ὁποία παρέχει μίαν ἱστορικὴν πληροφορίαν, χωρὶς καμμίαν περαιτέρω νομικὴν ἐπιταγὴν.

Ἐν εἰσέτι στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐνισχύει τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν, εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πάπας Λέων δὲν συνήνεσε τότε εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ κανόνος τούτου². Ὅταν δηλ. ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως Μαρκιανὸς παρεκάλεσε τοῦτον, ὅπως συμφωνήσῃ³, «ἔνα μετὰ τὸν ἀποστόλικόν θρόνον (τῆς Ρώμης) ὁ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν εὐθέως ἐπίσκοπος δευτέρον ἔχοι τόπον»⁴, ὁ Πάπας ἡρνήθη. Καὶ ἡρνήθη, ἢ διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ Δ' Οἰκουμ. Σύνοδος δὲν ἔδωκε τὸ νόημα τοῦτο εἰς τὸν κη' καν., τὸ ὁποῖον ἤθελεν (ἐνόμισεν) ὁ Μαρκιανὸς (ἦτοι τὰ «δευτερεῖα»), ἢ διότι δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ οὔτε αὐτὸ τὸ νόημα, οὔτε αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν.

Ἄν συμβαίνει τὸ πρῶτον, ἐνισχύει τὴν ἄποψίν μας, ὅτι ἡ πρότασις «δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν» ἔχει μόνον ἱστορικὴν σημασίαν καὶ δὲν καθορίζει τὴν θέσιν τοῦ μὲν Ρώμης ὡς πρῶτου, τοῦ δὲ Κων/πόλεως ὡς δευτέρου εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ δευτέρον ἐὰν συμβαίνει, πάλιν εἰς ἀγαθὸν ἀποβαίνει. Διότι τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός εἶναι, ὅτι δὲν συνήνεσεν ὁ Πάπας μὲ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον, ποῦ ἔδιδεν ὁ Μαρκιανός. Καὶ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει καὶ καταλήξει δὲν συνεφώνησε πρὸς ἓν ὀρισμένον

1. Ἄρα εἶχον δίκαιον καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι τὸ «μετὰ» τοῦ γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου ἔχει τὴν ἐννοίαν τοῦ χρονικῶς μετὰ, καὶ ὅχι ἐν τῇ τιμῇ καὶ τῇ δικαιοδοσίᾳ, ἐφ' ὅσον ἐστηρίζοντο μόνον εἰς τὸν κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου.

2. Πρβλ. Β α σ . Σ τ α υ ρ ί δ ο υ, *Τὰ πρεσβεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα ἀνατολικά Πατριαρχεῖα*, ἐν «Θεολογία», τόμ. ΜΒ' (1971), σελ. 325.

3. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα (Mansi, 6, 169 C): «Ἐπειδὴ περιφανέστατῃ πόλιν νεωτέρα Ρώμη προσαγορεύεται, καταξιώσει(η) ἢ σὴ ἀγιωσύνη καὶ τούτῳ τῷ μέρει συναινέσαι».

4. Α ὕ τ ὅ θ ι.

περιεχόμενον. Τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς δίδει τὴν εὐχέρειαν νὰ κινηθῶμεν ἐλευθέρως καὶ νὰ δώσωμεν ἐν διαφορετικὸν περιεχόμενον, ἐν περιεχόμενον τὸ ὁποῖον θὰ συμφωνῇ καὶ πρὸς τὴν διατύπωσιν τοῦ κανόνος τούτου, καὶ τῶν παραλλήλων πρὸς αὐτὸν κανόνων, καὶ πρὸς τὴν ἱστορικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων¹.

Ἐάν, ἔστω, ὁ Ρώμης συνεφάνει καὶ ἀπεδέχετο τότε τὸν κανόνα μὲ τὸ περιεχόμενον, ποῦ προέτεινεν ὁ Μαρκιανός, θὰ εἴχομεν κληρονομῆσαι μίαν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν μαρτυρίαν περὶ τοῦ νόηματος τοῦ κη' καν. Οὕτω δὲ θὰ ἐδεσμευόμεθα, ἔστω μερικῶς, εἰς αὐτὸ τὸ νόημα, εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν καὶ μετὰ μεγάλης δυσχερείας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσωμεν ἐν διαφορετικὸν περιεχόμενον. Διὰ τῆς μὴ συναινέσεως ὅμως ἐκείνου τότε, καὶ διὰ τῆς μὴ δεσμεύσεως ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἡμεῖς σήμερον καὶ τὸ ἀνωτέρω περιεχόμενον.

Μᾶλλον, λοιπόν, καὶ ἡ ἄρνησις τοῦ Λέοντος σημαίνει, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ τὸ νόημα τοῦ ὑποβιβασμοῦ εἰς τὸ «μετὰ» τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου, (ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν Β' Περίοδον). Σημασίαν δὲ δὲν ἔχει ἂν ὁ Λέων ὠθεῖτο εἰς τὴν ἀρνητικὴν τοῦ αὐτὴν στάσιν ἀπὸ ἄλλους λόγους. Σημασίαν ἔχει, ποῖον ἀποτέλεσμα τελικῶς ἔχομεν: Ὁ Θεὸς γνωρίζει καὶ κατευθύνει τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῶν ἀνθρώπων, πρὸς ὅ,τι Αὐτὸς θέλει, πρὸς ὅ,τι Αὐτὸς κρίνει λυσιτελές καὶ συμφέρον διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρὸς ὅ,τι εἶναι ὀρθόν.

Τοιοτοτρόπως δέ, ἔστω καὶ ἀρνητικῶς, ἡ στάσις τοῦ Πάπα Λέοντος ἐπικυροῖ τὸ νόημα τοῦ ἐν λόγῳ κανόνος καὶ τὴν παρεχομένην ὑπ' αὐτοῦ εἰκόνα². Ὁ κανὼν, λοιπόν, οὗτος δίδει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἀγνοεῖται ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, ἢ τουλάχιστον, ὅτι δὲν παρουσιάζεται εὐρισκόμενος ἢ τοποθετούμενος πρὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ κη' καν. παρεχομένη εἰκὼν, τ.ἐ. ἡ τοιαύτη τοποθέτησις τοῦ Πάπα, δύναται νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ Ρώμης ἀστοχεῖ εἰς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν, παρεκκλίνει ἀπὸ τῆς ἀληθείας καὶ πκύνει νὰ εἶναι ὁ πρόμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἢ παύει νὰ εἶναι ζωντανὸν μέλος αὐτῆς, καὶ ἐπομένως παύει νὰ εὐρίσκεται ἐπὶ κεφαλῇς τῶν Ὁρθοδόξων θρόνων. Τὴν τιμὴν, τὴν πρῶτην θέσιν, λαμβάνει τότε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ν. Ρώμης, ὁ Οἰκουμενικός

1. Πρβλ. καὶ εἰς προηγούμενας ἐργασίας μας: *Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὁφίμια ὡς τὰ «κατὰ κόσμον» ἀξιώματα-Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ζ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου*, Ἀθῆναι 1970, σελ. 20, καὶ *Ἡ πέτρα τοῦ Ἀπ. Πέτρου*, Ἀθῆναι 1980, σελ. 8.

2. Ἐμμέσως δὲ ἐπικυροῖ καὶ τὸν κανόνα ὁ Πάπας παρὰ τὴν τότε ἀντίδρασιν καὶ ἄρνησιν του. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ ὁ Πάπας δὲν τὸ κατάρρωσε. «Τῷ βουλῆματι αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ), τίς ἀνθέστηκε;» (Ρωμ. 9,19).

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τοιαύτη περίοδος εἶναι ἡ Β' Περίοδος τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Σχίσματος τοῦ 1054 καὶ ἐντεῦθεν.

Μετὰ ταῦτα γίνεται περισσότερο κατανοητὸς καὶ ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον αἱ σύνοδοι δὲν ἐστηρίχθησαν εἰς τὸ θέμα τῆς ἀποστολικότητος ἢ μὴ ἐνὸς θρόνου, διὰ τὸ νὰ ἀποδώσουν πρεσβεῖα καὶ πρωτεῖα εἰς αὐτόν, διότι ἡ ἰδιότης αὐτῇ δὲν εἶναι μόνιμος ἰδιότης, σταθερὸς παράγων. Διὰ τὸ ἔχῃ μία πόλις τὴν ἀποστολικότητα, ὀφείλει νὰ ἔχῃ πρῶτον καὶ π ρ ὶ γ μ α τ ι τὴν ἀλήθειαν, τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀποστόλων. Ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, πῶς δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἀποστολικότητα; Καὶ πῶς ὁ κανὼν θὰ ἔλεγεν, ὅτι ἔχει τὴν ἀποστολικότητα αὐτὴν ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὴν ἱδρυσεν κάποτε εἰς τῶν Ἀποστόλων;

γ) Ἐπὶ τοῦ λ σ τ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου.

Τέλος ὁ λ σ τ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν Γ' Περίοδον, διακηρύσσει: «Ὅρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἱσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης θρόνου ... δεῦτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα».

Εἰς τὸν παρόντα κανόνα ὀρίζεται καὶ πάλιν, ὅτι ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ ἀπολαύῃ τῶν «ἱσων πρεσβείων», ἥτοι τῶν αὐτῶν δικαιοδοσιῶν, προνομίων καὶ τιμῶν πρὸς τὸν θρόνον τῆς Ρώμης. Συγχρόνως ὁμοῦς ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι εἰς τὸν κανόνα τοῦτον δὲν ἀντιμετωπίζεται πλέον ὁ θρόνος τῆς Ρώμης, ὅπως εἰς τὸν προηγούμενον κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου. Δὲν τοποθετεῖται εἰς τὸ παρασκήνιον, δὲν ἀγνοεῖται. Οὗτος ἀνασύρεται, θὰ ἐλέγομεν, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, καὶ φέρεται ἐντονώτερον εἰς τὸ προσκήνιον.

Ἐὰν δὲ συγκρίνωμεν περαιτέρω τοὺς δύο τούτους κανόνας μόνον ἐπιφανειακῶς, ἄνευ ἐσωτερικοῦ τινος μεταξὺ των συσχετισμοῦ, θὰ παρατηρήσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς: Ἐνῷ εἰς τὸν προηγούμενον κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου οἱ Πατέρες ὡ ρ ι ζ ο ν τὰ πρεσβεῖα τοῦ Κωνσταντινουπόλεως («τὰ αὐτὰ ὁ ρ ι ζ ο μ ε ν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ... Νέας Ρώμης») καὶ μόνον ἀφηγηματικῶς ἀνέφερον τὰ πρεσβεῖα τοῦ Ρώμης («καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης... οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα»), ἀντιθέτως εἰς τὸν παρόντα κανόνα ὁμιλοῦν περισσότερο ὀριστικῶς - καθοριστικῶς καὶ περὶ τῶν δύο θρόνων: «Ὅρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἱσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης θρόνου».

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, καὶ πολὺ σπουδαιότερον τούτου, εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸν παρόντα λ σ τ' κανόνα ἡ πρόθεσις «μετὰ» ἀναφέρεται εἰς τὸν

θρόνον τῆς Ρώμης («δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα») καὶ ὄχι εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ἐγένετο εἰς τὸν προηγούμενον καὶ κανόνα. Καὶ εἴπομεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τοὺς θρόνους, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη μόνον χρονικὴν ἔννοιαν, ἥτοι νὰ δηλοῖ μόνον τὸ μετὰχρονον τῆς συστάσεως τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ δηλοῖ καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, ὅτι δηλ. ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι δεύτερος μετὰ τὸν Ρώμης. Ἄρα πρῶτος εἶναι ὁ Ρώμης· αὐτὸς ἔχει τὰ πρωτεῖα τιμῆς.

Περαιτέρω, εἰς τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τοῦ «μετὰ» συμβάλλει, ὡς εἰ-
δομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ ἡ πρότασις τοῦ κανόνος τούτου «μεθ' ὃν (=μετὰ
τὸν Κωνσταντινουπόλεως) ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμεισθῶ
θρόνος, εἴτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως».

Μετὰ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ κανόνων, γίνεται,
νομίζομεν, καταφανές καὶ τὸ ἐξῆς: «Ὅτι ὁ λστ' κανὼν τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ.
Συνόδου ὁμοιάζει ἰδιαίτερος πρὸς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου, ἥτοι
πρὸς τὸν πρῶτον κατὰ σειρὰν σχετικὸν κανόνα. Ἦτοι, ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς
οὗτος κανὼν τῆς Γ' Περιόδου ἀναλογεῖ καλλίτερον εἰς τὸν ἀντιπροσωπεύοντα
τὴν Α' Περίοδον κανόνα. Τοῦτο δίδει ἀφορμὴν νὰ σκεφθῶμεν καὶ τὸ ἐξῆς:
Μήπως ὀφείλει ἡ Γ' Περίοδος νὰ ὁμοιάσῃ καὶ νὰ ἀντιγράψῃ τὴν Α' Περίοδον;
Μήπως τ.ἔ. τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς ὑποδεικνύει, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς
τὴν δογματικοκανονικὴν τάξιν αὐτῆς;

Μήπως, περαιτέρω, τὸ γεγονός τοῦτο μᾶς διαμνηνύει, ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει
τῶν κανόνων τούτων (γ' τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου καὶ λστ' τῆς Πενθέκτης)
θὰ πρέπει νὰ ρυθμισθοῦν αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν θρόνων Ρώμης-ΚΠόλεως, ἡ
καὶ γενικώτερον μεταξύ Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, προ-
κειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνότης αὐτῶν¹; Ἦτοι: Ὡς πρὸς τὰ πρεσβεῖα μὲν

1. Πρβλ. τὴν «Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον» τοῦ Πατριαρχείου Κων-
σταντινουπόλεως τῆς 12 Μαρτίου 1981, ὅπου λέγει: «Τοῦτο λέγομεν μόνον, ὅτι τῷ πνεύ-
ματι τῶν θεοπισάντων τὸν κανόνα τοῦτον Θεοφρόνων Πατέρων στοιχοῦσα ἡ καθ' ἡμᾶς
Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς τὸ ἀγιώτατον καὶ ὑπατον τῆς Ἐκκλησίας
συμφέρον ἀποβλέπουσα, ἥσκησε καὶ ἐνήργησε, κατὰ καιροῦς, τὸ εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Οἰκου-
μενικῆς ταύτης Συνόδου ἀνατεθὲν ἱερὸν χρέος ἐκκλησιαστικῆς διακονίας, οὐδαμῶς δὲ πρό-
κειται ἵνα ἀποστῇ τῆς συνεχίσεως καταβολῆς τῆς διακονίας ταύτης, ἐν τῷ πλαισίῳ καὶ ὑπὸ
τὸ φῶς πάντοτε τοῦ πνεύματος τῶν ὑπὸ τῆς Ἁγίας Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου θεοπισθέν-
των. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον, ἵνα μαρτυρήσῃ, ὅτι οἱ θεοπνευστοὶ Πατέρες τῆς
Β' Οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ προοπτικῇ αὐτῶν, ὄντως
ὑπὲρ τῆς εὐτάκτου ἱεραρχικῆς δομῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπεφάναντο, καὶ ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς καθ'
ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἥσκησις τοῦ χρέους τούτου εἰς οὐδὲν ἕτερον ἀποβλέπει, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν
συνοχὴν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν ἐν τῇ συνοχῇ ταύτῃ ἀναδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χρι-
στοῦ ἐν τῇ πληρίᾳ αὐτῆς ἐνότητι, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Μῆδς καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας»
(ἄρθρ. 23 καὶ 24, «Ἐπισκεψίς», ἀριθμ. 254-15.6.1981, καὶ «Ἐκκλησία», τόμ. ΝΗ'
[1981], σελ. 294).

ἐξ οὗ σί ας νὰ ἔχουν τὰ ἴσα ἐκάστη εἰς τὸν τομέα της, τόσον ὁ Ρώμης εἰς τὴν Δύσιν, ὅσον καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὡς πρὸς τὰ πρεσβεῖα δὲ τῆς τιμῆς ὁ Ρώμης νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα, νὰ εἶναι ὁ πρῶτος, καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ὁ δεύτερος.

Ἰσως, διὰ τὴν ἀκριβεστέραν ρύθμισιν τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἐκτάσεως «τῶν πρεσβεῖων τιμῆς» τοῦ Ρώμης κατὰ τὴν τρίτην ταύτην περίοδον, ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ὁ ὁποῖος, στηριζόμενος εἰς τὸν λστ' τοῦτον κανόνα, ὁμιλεῖ περὶ πρώτου τῇ τάξει τῆς τιμῆς, καὶ ὄχι περὶ πρώτου εἰς τὴν τιμὴν. Νομίζει δηλαδή, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τὸν ἐν λόγῳ κανόνα ὑπάρχει τὸ ρῆμα «ἀριθμεῖσθω» («μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμεῖσθω θρόνος»), ἔπεται ὅτι τὸ «μετὰ» σημαίνει μίαν ἀπλὴν τάξιν τιμῆς, μίαν ἀπλὴν σειρὰν προτεραιότητος, καὶ οὐδὲν πέρα τούτου. Καὶ βεβαίως ἐλέχθησαν περὶ τούτου ἱκανὰ ἐν τοῖς πρόσθεν.

Πλὴν ὅμως δέον νὰ τονισθῇ καὶ ἐνταῦθα, ὅτι μόνον διὰ τοὺς τρεῖς θρόνους, ἤτοι τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα «ἀριθμεῖσθω», ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ρώμης καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα «ὑπάρχω». Καί, νομίζομεν, ὅτι ἀκριβῶς αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ, ἀλλὰ διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν καὶ ἀπόδοσιν τοῦ περιεχομένου τῆς προθέσεως «μετὰ» πρέπει ἐκάστην φορὰν νὰ λαμβάνεται τοῦτο ὁμοῦ μετὰ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸ ρήματος ὑπ' ὄψιν.

Πάντως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδυνάμεθα μετὰ μεγαλυτέρας ἴσως βεβαιότητος νὰ εἰπώμεν, εἶναι, ὅτι τὸ «ἀριθμεῖσθω», ἰδίᾳ διὰ τὴν Γ' Περίοδον, δίδει μίαν εἰδικὴν ἀπόχρωσιν εἰς τὸ «μετὰ» τοῦ κανόνος, ἡ ὁποία ἐπιρρέαζει, ἔστω ὀλίγον, καὶ τὸ «μετὰ» τῆς προτάσεως «δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα». Καὶ ἡ ἀπόχρωσις αὕτη εἶναι, ὅτι τὸ «μετὰ» ἐνταῦθα δύναται νὰ λαμβάνῃ καὶ νὰ διδῇ τὴν ἔννοιαν τῆς σειρᾶς, τῆς τάξεως τιμῆς. Θὰ διερωτᾷτο τις: Ἀρὰ γε δηλοῖ («κάτι κατώτερον») ὡς πρὸς τὴν τιμὴν ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δηλοῖ εἰς τὸν γ' καν. τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου; Ἰσως εἰς τὴν οὐσίαν ὄχι¹. Ἰσως ὅμως θέλει νὰ ὑπενθυμίσῃ, ὅτι προηγήθη ἡ «πτῶσις», ὅτι ἔγινεν ἡ παρέκκλισις τῆς Ρώμης. Ἰσως ὅμως δηλοῖ καὶ τὸ ὅτι τώρα πλέον κατὰ τὴν Γ' Περίοδον ἀνεπτύχθη ἡ χριστιανικὴ κοινότης, καὶ ὅτι ἡ ἰσότης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἡγετῶν αὐτῶν εἶναι περισσότερο ἐπιτακτικὴ, ὀφείλει νὰ χορηγηθῇ, ἂν δὲν ἔχῃ ἤδη ἐπιβληθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων.

Δι' ὅλους, λοιπόν, τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους καὶ δὴ καὶ κατόπιν τῆς γενομένης ἐφαρμογῆς — ἱστορικῆς ἐπαληθεύσεως, νομίζομεν, ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι κανόνες διευτυπώθησαν οὕτως, ὥστε νὰ δύναται ἡ πρόθεσις «μετὰ»

1. Ἴδε τὰς σχετικὰς παρατηρήσεις ἀνωτέρω σελ. 739 ἑξ.

να λαμβάνη πότε τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην σημασίαν, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν καταστάσεων· εἰδικώτερον δέ, διὰ τὰ δύνανται οἱ τρεῖς αὐτοὶ κανόνες νὰ ἀντιπροσωπεύουν τὰς τρεῖς περιόδους τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποδεικνύουν τὸ ὀρθόν, τὸ πρέπον, κατ' αὐτὰς τὰς περιόδους.

Συμπεράσματα - Προτάσεις.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰ ἀκόλουθα γενικὰ συμπεράσματα:

1. Ἡ διατύπωσις τῶν κανόνων γ' τῆς Β', καὶ τῆς Δ' καὶ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἴκου. Συνόδου εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὑφίσταται διαφωνία μεταξύ των· ἴσως μόνον μίαν μικρὰν ἀσάφειαν δύναται τις νὰ διαγνώσῃ εἰς αὐτούς, ἡ ὁποία ὁμως ὑποκρύπτει τὸ τὸ σημαντικόν.

2. Ἀναλύοντες δὲ καὶ συνθέτοντες μετὰ προσοχῆς τοὺς κανόνας τούτους, δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἀντικατοπτριζομένης τὰς διαφόρους καταστάσεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ἐπίσης νὰ διδῶμεν καὶ τὰς τρεῖς περιόδους εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας.

3. Εἰδικώτερον δὲ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁσάκις ὁ ἐπίσκοπος (ὁ θρόνος) τῆς Ρώμης ὀρθοδοξεῖ, κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ μετ' αὐτὸν ἀκολουθεῖ ὁ Κωνσταντινουπόλεως. Ὅσάκις δὲ παρεκκλίνη τῆς ὀρθῆς γραμμῆς, τὴν θέσιν αὐτοῦ καταλαμβάνει ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

4. Περαιτέρω δὲ καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὸ διαπιστώνομεν, ὅτι ὁ γ' καν. τῆς Β' Οἴκου. Συνόδου, ἥτοι ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν Πρώτην Περίοδον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ρώμης ἦτο ὁ πρόμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐμφανίζει τοῦτον ὡς κατέχοντα τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ.

5. Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν Δευτέραν Περίοδον, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ καὶ γ' καν. τῆς Δ' Οἴκου. Συνόδου καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν περίοδον ὁ Ρώμης παρεκκλίνει τῆς γραμμῆς αὐτοῦ, ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμφανίζεται νὰ ἀναλαμβάνῃ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς τοῦ Ρώμης καὶ νὰ καταλαμβάνῃ αὐτομάτως τὴν θέσιν του.

6. Κατὰ τὴν Τρίτην τέλος Περίοδον, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀπεικονίζεται - προεικονίζεται ὑπὸ τοῦ λστ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἴκου. Συνόδου, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν περίοδον προσδοκᾶται ἡ «ἐπιστροφή» τοῦ Ρώμης, «ὀρίζεται» (=ὑποδεικνύεται), ὅτι πρέπει οὗτος νὰ ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν πρώτην, τὴν τιμητικὴν, αὐτοῦ θέσιν.

7. Διαπιστώνομεν, λοιπόν, καὶ τὴν συνέχειαν καὶ τὴν συνέπειαν εἰς

τοὺς κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας, ἀκριβῶς ὅπως διακηρύττουν τοῦτο καὶ οἱ μετέχοντες εἰς τὰς ἐν λόγῳ Συνόδους Ἅγιοι Πατέρες, λέγοντες· «π α ν τ α χ ο ὦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἐ π ό μ ε ν ο ι ... καὶ ἀ ν α ν ε ο ὗ μ ε ν ο ι τὸν κανόνα».

8. Ταῦτα πάντα βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τυχαία ἐνέργεια, ἢ ἀπλῆ προορατικὴ ἀνθρωπίνη ἱκανότης τῶν θεσπισάντων τοὺς ἰ. κανόνες πατέρων, ἀλλ' εἶναι ἔργον τοῦ «ὁδηγοῦντος» καὶ «ἐπιστατοῦντος» Ἀγ. Πνεύματος εἰς τὴν «αὔξησιν» (=ἐρμηνείαν) τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως. Πρβλ. καὶ τὸν ἀ' καν. τῆς Ζ' Οἴκουμ. Συνόδου.

9. Ἀλλως τε δὲν εἶναι νοητόν, οὔτε καὶ λογικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω διαπιστωθεῖσα διπλῇ ἐπιτυχία-συμφωνία τῶν κανόνων καὶ μεταξὺ των καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν τριῶν περιόδων τῆς ἱστορίας ὀφείλεται εἰς μόνην τὴν ἀνθρωπίνην ἱκανότητα τῶν πατέρων, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ κανόνες αὐτοὶ ἐθεσπίσθησαν εἰς διαφορετικοὺς αἰῶνας καὶ ὑπὸ διαφόρων πατέρων, μάλιστα δὲ οὐκ ὀλίγων, καὶ πολὺ πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ὑπ' αὐτῶν σημειομένων.

10. Περαιτέρω θὰ ἠθέλομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν: Διὰ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν κανόνων, ὅτε βεβαίως ἔρχεται καὶ «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», ἐξουδετεροῦνται αἱ τυχὸν ἀνακαλυπτόμεναι καὶ θεωρούμεναι ἀντιφάσεις αὐτῶν καὶ διατρανοῦνται ἡ εἰς αὐτοὺς ἐνυπάρχουσα θαυμαστὴ καὶ ἐκπληκτικὴ συμφωνία. Διὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ σπεύδωμεν νὰ χαρακτηρίζωμεν αὐτοὺς ὡς προσωρινούς ἢ ἀπαραδέκτους, διότι τάχα διαφωνοῦν μεταξὺ των.

11. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω δὲν εὐρίσκει ἕδαφος καὶ ἡ ἀμφιβολία περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ κη' καν. τῆς Δ' Οἴκουμ. Συνόδου ὡς καὶ τῆς συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑτέρους κανόνες (π.χ. στ' τῆς Α' καὶ γ' τῆς Β' Οἴκουμ. Συνόδου). Ἐπομένως οὐδεὶς πλέον λόγος ἀντικειμενικὸς ὑφίσταται, ὅστις νὰ ὠθῇ εἰς τὸ μέλλον πολλοὺς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν νὰ μὴ κάμνουν ἀποδεκτὸν τὸν κανόνα τοῦτον καὶ νὰ μὴ θεωροῦν αὐτὸν ὡς ἔγκυρον.

12. Διὰ τῶν κανόνων, λοιπόν, αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ λστ' τῆς Πενθέκτης μᾶς ὑποδεικνύεται αὐθεντικῶς, τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν κατὰ τὴν Γ' Περίοδον. Ὁφείλομεν δηλονότι νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν κανονικὴν τάξιν τῆς Α' Περιόδου τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν τάξιν, ἡ ὁποία ἐφυλάσσετο κατὰ τὴν Α' Περίοδον, ὀφείλομεν καὶ τώρα κατὰ τὴν Γ' Περίοδον νὰ ἀκολουθήσωμεν.

13. Μέχρις ὅτου δὲ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν τρίτην περίοδον, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν, ἡ Κωνσταντινούπολις δύναται νὰ διατηρῇ τὰ πρεσβεῖα αὐτῆς μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἄς μὴ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Ἀλλως τε εἶδομεν, ὅτι τόσον ὁ γ' τῆς Β' ὅσον καὶ ὁ λστ' τῆς Πενθέκτης Οἴκουμ. Συνόδου θραύουν τὸν στενὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραγόντων.

14. Διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω λόγους δικαιολογεῖται καὶ ὁ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου¹ διὰ τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ὅσον τουλάχιστον διαρκεῖ ἡ Β' αὕτη Περίοδος τῆς διαιρέσεως. Εὐνόητον δὲ εἶναι, ὅτι μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς Γ' Περιόδου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχύη. Ἴσως νὰ δύναται διὰ λόγους ἱστορικοὺς νὰ τὸν διατηρήσῃ, ἀλλὰ δὲν θὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα, θὰ εἶναι εἰς ἄπλοὺς τιμητικὸς τίτλος.

15. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ ἐφ' ὅσον ὑφίσταται «κατεπείγουσα» ἀνάγκη, ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύναται νὰ ἀναλάβῃ καὶ σήμερον τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν σύγκλησιν μιᾶς Συνόδου τῆς ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐκκρεμῶν θεμάτων πίστεως καὶ τάξεως².

16. Αὐτό, νομίζομεν, ὅτι εἶναι τὸ μήνυμα τῆς Β' καὶ τῆς ΣΤ'³ Οἰκουμ. Συνόδου σήμερον πρὸς ἡμᾶς. Τώρα ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται, ἐὰν θὰ τὸ ἀκούσωμεν καὶ ἐὰν θὰ τὸ ἀκολουθήσωμεν⁴.

1. Περὶ τῶν τίτλων τούτων ἴδε Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, *Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις*, σελ. 444 ἐξ. καὶ τὴν ἐκεῖ βιβλιογραφίαν, καὶ τοῦ αὐτοῦ, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, σελ. 185 ἐξ. Πρβλ. καὶ Ἀρχιμ. Ἐπιφ. Θεοδοωροπούλου, *Μοναχικὸς καὶ ἀγαμος κοσμικὸς κληρὸς*, Ἀθῆναι 1963, σελ. 42-43.

2. Πρβλ. (Φωτίου), *Νομοκάνονα*, τίτλ. Α', κεφ. Ε', ἐν Ράλλη - Ποτλῆ, τόμ. Α', σελ. 42: «Πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν κεφαλὴ ἐστὶν ἡ Κωνσταντινούπολις» καὶ «ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τῶν ἄλλων προεδρίαν». Ἡ «Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος» τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου τῆς 12.3.1981 λέγει (ἄρθρ. 22): «Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Πόλεως ταύτης, διὰ τοῦ γ' τούτου κανόνος τῆς Ἀγίας ταύτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ διὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐπιβληθέντος εἰς αὐτὸν χρέους πρὸς διακονίαν κύρους, ἐκαλεῖτο ἐφ' ἐξῆς εἰς τὴν ἀνάληψιν ὀρισμένων πρωτοβουλιῶν καὶ εὐθυνῶν, οὐχὶ αὐτοβούλων, ἀλλ' ἐκ τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ κανόνος ἀπορρυσῶν, ἵνα ἀποβαίῃ, ὡς καὶ ὄντως ἀπέβη, παράγων ρυθμιστικὸς ἐν τῇ ἐπιβολῇ καὶ παγίώσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως» («Ἐπισκεψίς», ἀριθμ. 254 τῆς 15.9.1981, ἡ «Ἐκκλησία», τόμ. ΝΗ' [1981], σελ. 294).

3. Ἐκτὸς τῶν 1600 ἐτῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Β' Οἰκουμ. Συνόδου κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος (1981) ἔχομεν καὶ τὰ 1300 ἔτη ἀπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμ. Συνόδου, πρῶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἐτονίσθη, ὡς θὰ ἔπρεπε. Ἴσως τοῦτο ἀφέθη, διὰ νὰ γίνῃ τὸ 1991, ὅτε θὰ ἑορτάζωμεν τὰ 1600 ἔτη ἀπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμ. Συνόδου.

4. «Μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω περὶ τῆς σπουδαιότητος καὶ τοῦ καιρίου χαρακτῆρος τοῦ κανόνος τούτου δι' ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν», λέγει ἡ «Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος» τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου τῆς 12.3.1981. Πρβλ. καὶ Slenczka Reinhard, *Das ökumenische Konzil von Konstantinopel und seine ökumenische Geltung heute*, ἐν «Una Sancta», τόμ. 36 (1981), σελ. 198-209.